

TRG ŽRTAVA FAŠIZMA U ZAGREBU

POVIJEST URBANISTIČKOG PLANIRANJA I
KRAJOBRAZNOG UREĐENJA, VALORIZACIJA
I PRIJEDLOG SMJERNICA

KONZERVATORSKI ELABORAT

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

ZAGREB, VELJAČA 2025.

TRG ŽRTAVA FAŠIZMA U ZAGREBU

POVIJEST URBANISTIČKOG PLANIRANJA I
KRAJOBRAZNOG UREĐENJA, VALORIZACIJA
I PRIJEDLOG SMJERNICA

KONZERVATORSKI ELABORAT

Zagreb, veljača 2025.

KONZERVATORSKI ELABORAT

Autori

dr. sc. Irena Kraševac

Mate RupiĆ, mag. ing. prosp. arch.

Frano Jakšić, univ. bacc. ing. arch.

Recenzenti

dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

Ivana Hanićar Buljan, dipl. ing. arh.

Grafićka obrada kartografskih priloga

Frano Jakšić, univ. bacc. ing. arch.

Fotografije

Paolo Mofardin

Lektura

Rosanda TometiĆ

Grafićko oblikovanje

Franjo Kiš, ArTrezor naklada

Izvršitelj

Institut za povijest umjetnosti

Narućitelj

Grad Zagreb, Gradski ured za mjesnu samoupravu, promet, civilnu zaštitu i sigurnost

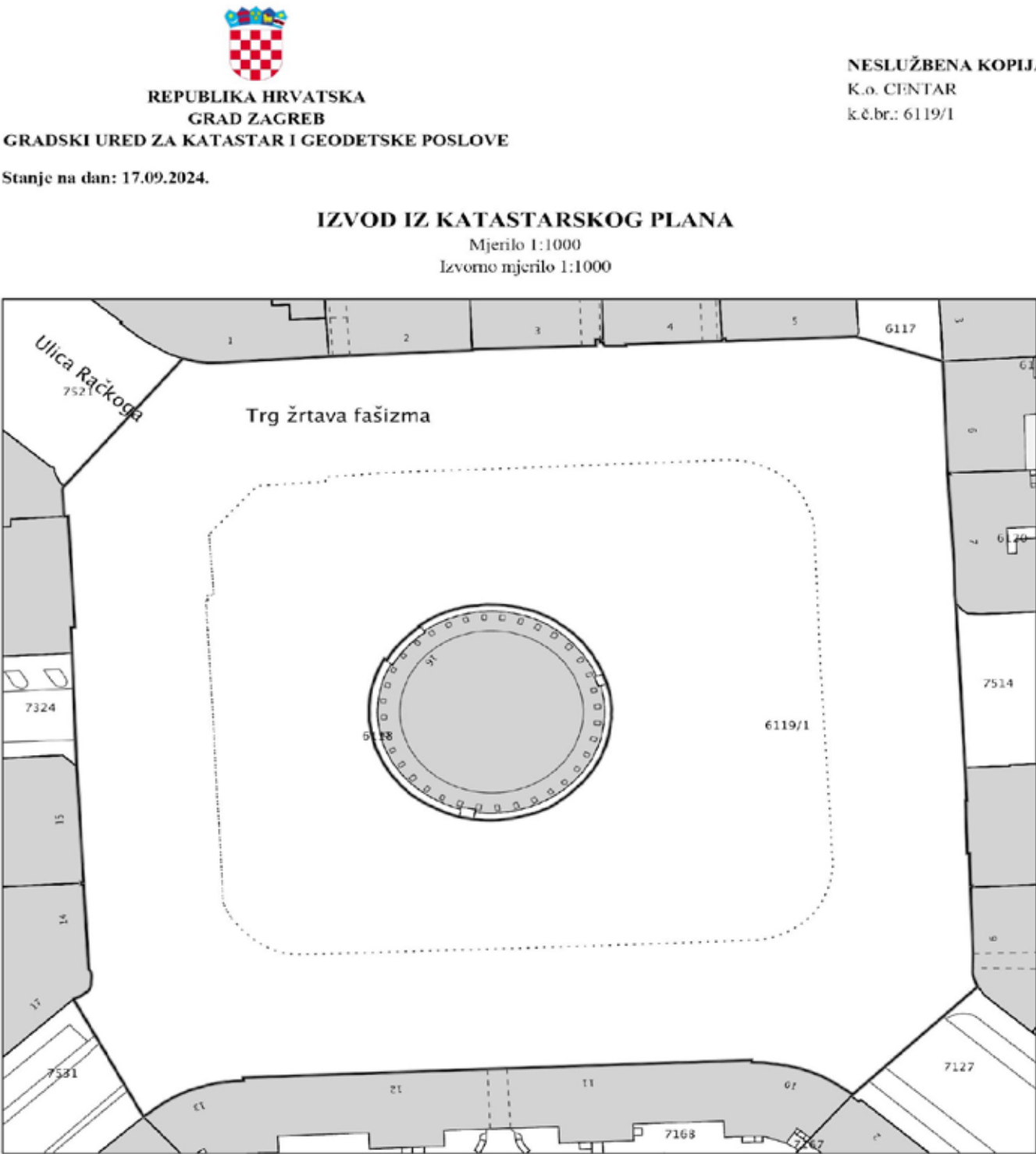
SADRŽAJ

1. OPĆI DIO	5	4. SMJERNICE ZA UREĐENJE I OBNOVU			
1.1. Izvod iz digitalnog katastarskog plana (DKP)	7	(Mate Rupić)	37		
1.2. Izvod iz zemljišnih knjiga	7	4.1. Smjernice za nove načine korištenja	39	7.1.2. Tlocrt uređenja 1938. / 1939. godine	44
1.3. Izvod iz Registra kulturnih dobara MKM-a	8	4.1.1. Smjernica 1	39	7.1.3. Tlocrt uređenja 1939. / 1940. godine	45
1.4. Uvod, polazišta i ciljevi izrade elaborata	8	4.1.2. Smjernica 2	39	7.1.4. Tlocrt uređenja 1941. godine	46
2. ANALITIČKI DIO	9	4.1.3. Smjernica 3	39	7.1.5. Tlocrt uređenja 1944. godine	47
2.1. Povijesnoumjetnička analiza (Irena Kraševac)	10	4.1.4. Smjernica 4	39	7.1.6. Tlocrt uređenja 1947. godine	48
2.1.1. Pregled povijesnog i urbanističkog razvoja prostora od kraja 19. stoljeća do danas	10	4.1.5. Smjernica 5	39	7.1.7. Tlocrt uređenja 1950. godine	49
2.1.2. Opis prostornih i oblikovnih obilježja kroz povijest	15	4.1.6. Smjernica 6	39	7.1.8. Tlocrt uređenja 1973. godine	50
2.1.3. Hortikulturna rješenja	19	4.1.7. Smjernica 7	39	7.1.9. Tlocrt uređenja 1980e godine	51
2.2. Urbanističko-krajobrazna analiza (Mate Rupić)	20	4.1.8. Smjernica 8	39	7.1.10. Tlocrt uređenja 1999. godine	52
2.2.1. Trg žrtava fašizma u širem kontekstu gradskog zelenog sustava i postavke postojeće prostorno-planske dokumentacije	20	4.1.9. Smjernica 9	39	7.1.11. Tlocrt uređenja 2000-te godine	53
2.2.2. Boravišne i ekološke značajke današnjeg stanja zelenih površina	25	4.1.10. Smjernica 10	39	7.1.12. Tlocrt uređenja 2018. godine	54
2.2.3. Pregled oblikovnih elemenata i prisutnih materijala	28	4.2. Smjernice za tretman arhitektonskih elemenata	39	7.1.13. Tlocrt uređenja 2024. godine	55
3. VALORIZACIJA	29	4.2.1. Smjernica 11	39	6. BIBLIOGRAFIJA I ARHIVSKI IZVORI	57
3.1. Valorizacija prostorno-arhitektonskih obilježja (Irena Kraševac)	31	4.2.2. Smjernica 12	40	5.1. Izvori	58
3.2. Valorizacija krajobraznih i ambijentalnih obilježja (Mate Rupić)	32	4.2.3. Smjernica 13	40	5.2. Arhivska periodika	58
3.3. Osvrt na građanske inicijative u vrijeme i nakon intervencije u prostor Trga žrtava fašizma 2018. godine (Frano Jakšić)	35	4.2.4. Smjernica 14	40	5.3. Elaborati	58
		4.2.5. Smjernica 15	40	5.4. Literatura	59
		4.2.6. Smjernica 16	40	5.5. Mrežni izvori	60
		4.3. Smjernice za krajobrazno uređenje i održavanje parka	40	7. OVLAŠTENJA I BIOGRAFIJE	61
		4.3.1. Smjernica 17	40	6.1. Rješenje o dopuštenju za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara – dr. sc. Katarina Horvat-Levaj	62
		4.3.2. Smjernica 18	40	6.2. Rješenje o dopuštenju za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara – Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh.	63
		4.3.3. Smjernica 19	40	6.3. Rješenje o dopuštenju za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara - Mate Rupić, mag. ing. prosp. arch.	64
		4.3.4. Smjernica 20	40	6.4. Biografija s popisom referenci – Mate Rupić, mag. ing. prosp. arch.	65
		5. KARTOGRAFSKI PRILOZI	41		
		(Frano Jakšić)			
		7.1. Tlocrtna rekonstrukcija etapa krajobraznog uređenja (1934.-2024.)	42		
		7.1.1. Tlocrt uređenja 1934. godine	43		

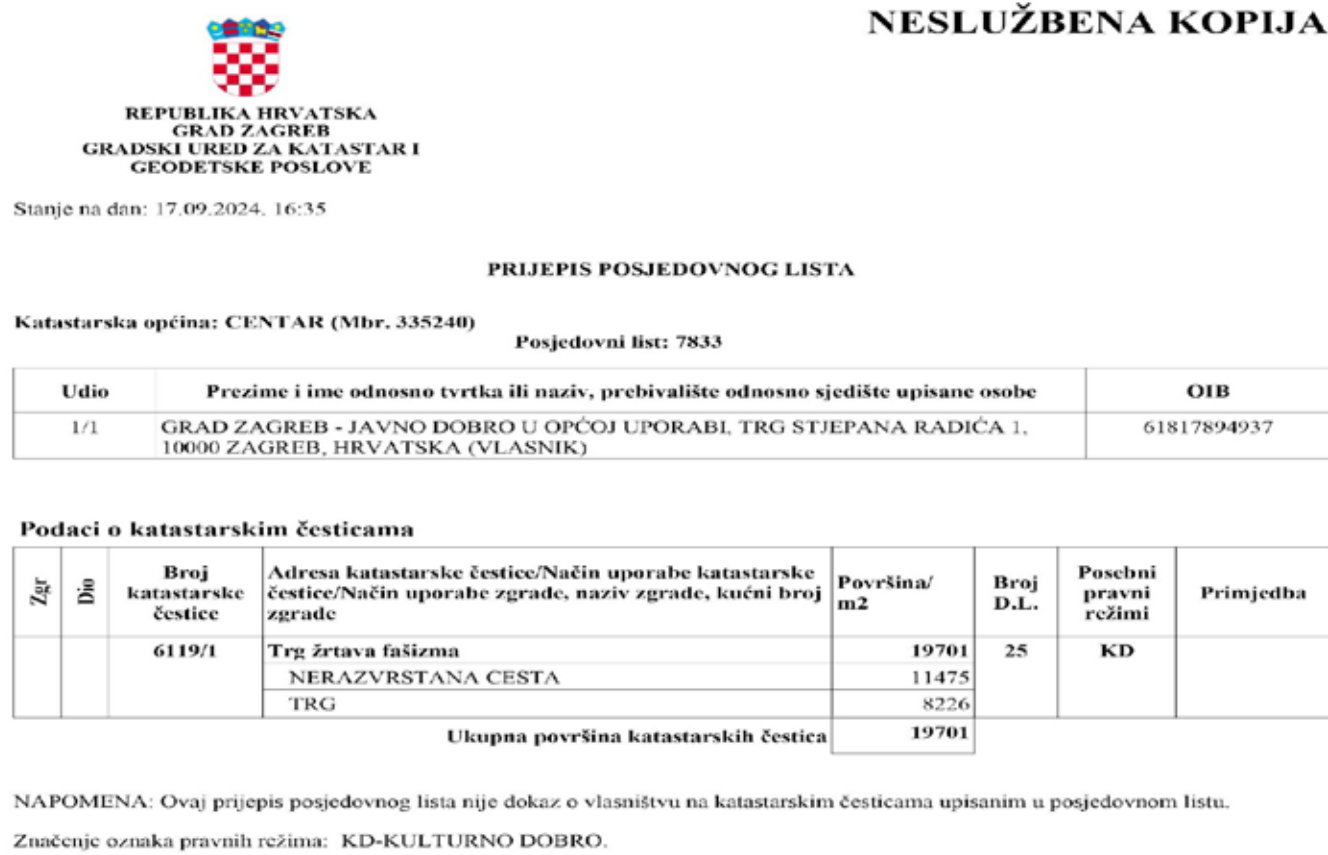
1.

OPĆI DIO

1.1. Izvod iz digitalnog katastarskog plana (DKP)

1.2. Izvod iz zemljišnih knjiga

1.3. Izvod iz Registra kulturnih dobara MKM-a

Trg žrtava fašizma dio je kulturnog dobra Povijesna urbana cjelina grad Zagreb, zaštićene urbane cjeline uvrštene u Registar kulturnih dobara RH pod registarskim brojem Z-1525. Dio opisa zaštićene cjeline koji se odnosi na širi prostor Trga glasi: »Na istočnom dijelu obuhvaćeno je područje sjeverno od pruge koje je urbanistički određeno tek u prvoj polovici 20. stoljeća kao nastavak donjogradske blokove strukture slobodnijom shemom dijagonalnih ulica i blagim lukom Zvonimirove ulice koja kao okosnica plana vodi do perivoja Maksimir. Nova blokova izgradnja na novopripojenim rubnim područjima istočno od Kvaternikova trga uključuje i gradnju rahle stambene izgradnje koja se trebala protezati sve do Bukovačke ulice.«

1.4. Uvod, polazišta i ciljevi izrade elaborata

Na inicijativu Mjesnog odbora »Hrvatski narodni vladari« i na temelju natječaja koji je raspisao Grad Zagreb, Gradski

ured za mjesnu samoupravu, promet, civilnu zaštitu i sigurnost, Institut za povijest umjetnosti dao je ponudu za izradu konzervatorskog elaborata *Prijedlog uređenja Trga žrtava fašizma*, na temelju koje je Grad Zagreb izdao Narudžbenu br. 2024-9276 za predmet nabave: Izrada konzervatorske studije za uređenje Trga žrtava fašizma, 16. svibnja 2024. Središnja zgrada na prostoru Trga je Dom HDLU.

Sjedište HDLU-a i njegovi izložbeni prostori nalaze se u zgradi tzv. Meštrovićeva paviljona, građenog od 1934. do 1938. godine. Zgrada s pripadajućom parcelom trga pojedinačno je zaštićeno kulturno dobro, upisano rješenjem Ministarstva kulture i medija RH, KLASA: UP/I-612-08/02-01/1024, u registar kulturnih dobara RH pod reg. br. Z-0665. Ujedno, zgrada i trg nalaze se na području Povijesne urbane cjeline grada Zagreba, za koje je rješenjem Ministarstva kulture i medija RH, KLASA: UP/I-612-08/02-01/135, utvrđeno svojstvo kulturnog dobra, upisanog u Registar kulturnih dobara RH pod reg. br. Z-1525. Upis u registar kulturnog dobra Povijesne urbane cjeline grada Zagreba temelji se na rješenju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture broj: 03-UP/I-802/1 od 22. srpnja 1986. i pojedinačno je zaštićeno kulturno dobro temeljem rješenja Regionalnog zavoda

za zaštitu spomenika kulture broj: UP/I-612-08/91-01/22 od 27. ožujka 1991. Zgrada se nalazi na k. č. 6118 i dijelu k. č. 6119/1 katastarske Općine Centar. Zgrada je stradala u potresima 22. ožujka i 29. prosinca 2020. godine. Prema narudžbi Hrvatskog društva likovnih umjetnika, Institut za povijest umjetnosti izradio je 2022. godine konzervatorski elaborat za obnovu zgrade Doma HDLU-a na Trgu žrtava fašizma 16. Na temelju predloženog konzervatorskog elaborata pokrenuta je konstrukcijska i cjelovita obnova, a u smjernicama je istaknuta preporuka i uređenja neposrednog okoliša zgrade.¹

Ta se preporuka ostvaruje na temelju ovog konzervatorskog elaborata koji donosi detaljan povijesni pregled razvoja i uređenja Trga žrtava fašizma i smjernice njegove buduće obnove i uređenja.

1 KRAŠEVAC, IRENA; BJAŽIĆ KLARIN, TAMARA; KOLEŠNIK, LJILJANA; HORVAT-LEVAJ, KATARINA, *Dom Hrvatskoga društva likovnih umjetnika – Meštrovićev paviljon. Trg žrtava fašizma 16, Zagreb. Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica*. Konzervatorski elaborat, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2022. (dalje: Konzervatorski elaborat, 2022.)

2.

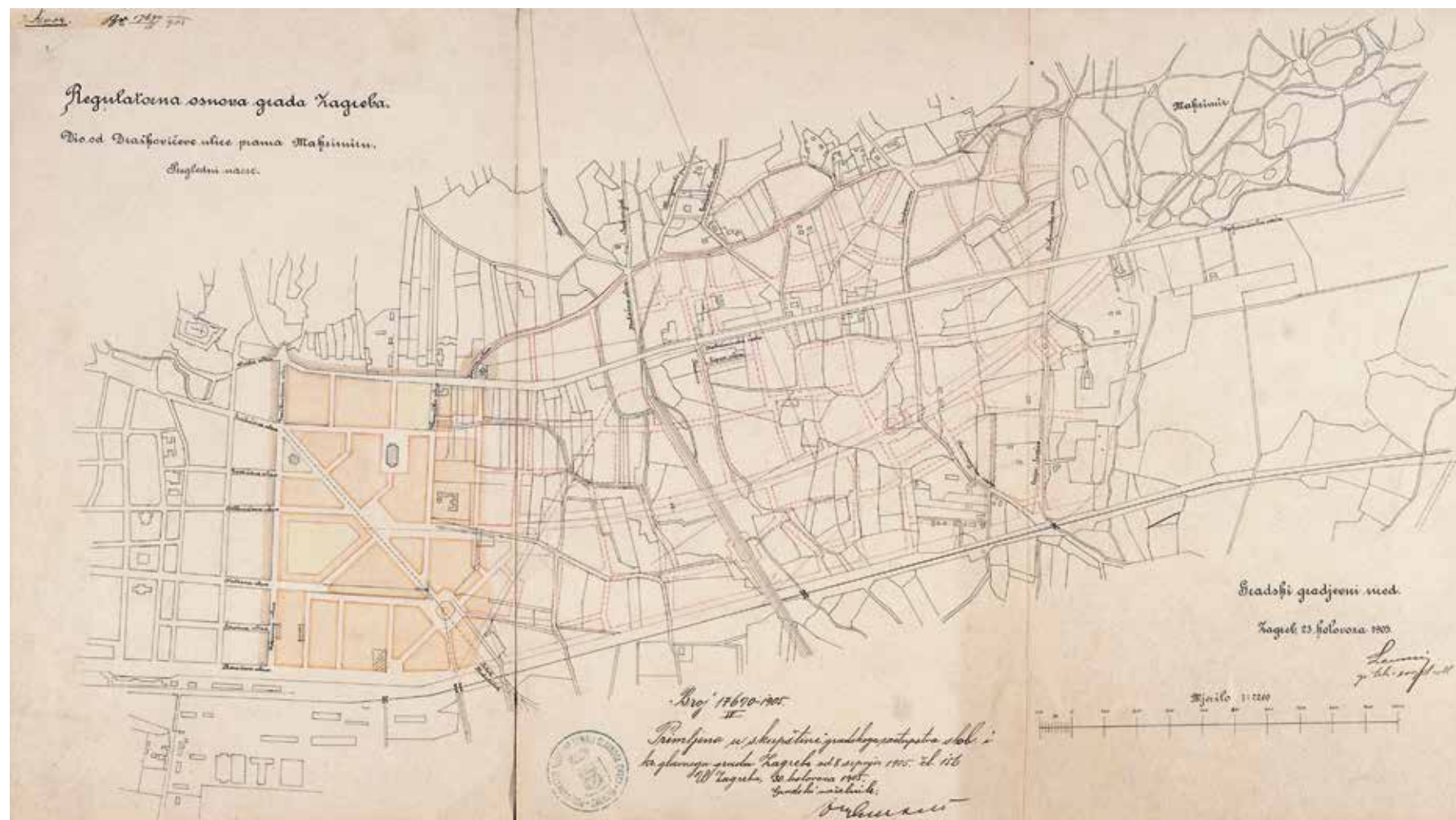
ANALITIČKI DIO

2.1. Povijesnoumjetnička analiza

(Irena Kraševac)

2.1.1. Pregled povijesnog i urbanističkog razvoja prostora od kraja 19. stoljeća do danas

Urbanistički i arhitektonski razvoj istočno od gradskoga središta Zagreba, koji čini potez od triju trgova: Trga hrvatskih velikana, Trga žrtava fašizma i Trga kralja Petra Krešimira IV. pokrenut je početkom 20. stoljeća.² U povijesnim dokumentima s prijelaza 19. u 20. stoljeće taj se predio grada naziva »dio istočno od Draškovićeve ulice«. Autor ideje trgova na dijagonalnoj osi od sjevera prema jugoistoku koja dijelom prati trasu reguliranog potoka Medveščaka je Milan Lenuci, glavni gradski urbanist toga razdoblja, koji je izradio detaljne regulatorne osnove 1905. godine³ i 1909. godine.⁴ Okosnica toga novog prostora snažna je dijagonala Ulice Franje Račkoga koja uvire u okomito postavljen četvrtasti trg, budući Trg žrtava fašizma, iz kojega se zrakasto planiraju nove reprezentativne ulice na sve četiri strane, napuštajući tako strogo ortogonalni raster karakterističan za uže središte Donjega grada unutar tzv. Zelenih potkove. Premda ta osnova nije bila prihvaćena, brojni elementi ugradit će se u pojedinačne zahvate realizirane dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća, kad se pokreće intenzivna gradnja toga predjela, koja se ogleda u urbanističkim prostornim i hortikulturno razrađenim parcijalnim regulacijama.

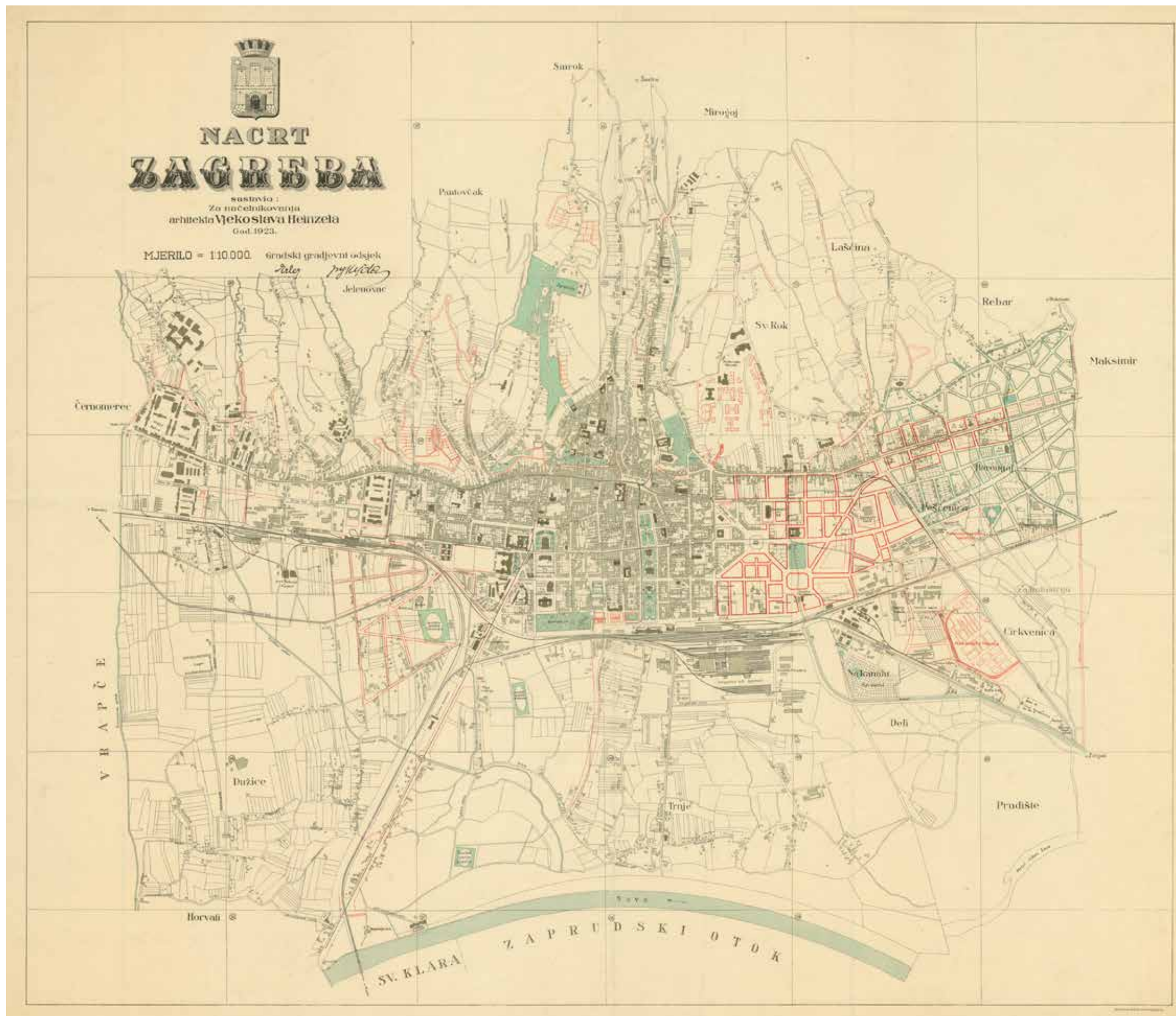
Regulatorna osnova za područje od Draškovićeve ulice do Maksimira, 1905. (HR-DAZG-1122, 142)

- 2 DARJA RADOVIĆ MAHEČIĆ, Potez triju trgova (Trg hrvatskih velikana – Trg žrtava fašizma – Krešimirov trg) – urbani status istočne ekstenzije zagrebačkoga Donjeg grada, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 44/2 (2020.), 161–186.; SNJEŠKA KNEŽEVIĆ, Lenucijeve avenije: nove prostorne osi Zagreba, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 44/2 (2020.), 143–160.
- 3 *Regulatorna osnova slob. i kralj. Glavnoga grada Zgreba. Dio istočno od Draškovićeve ulice između Vlaške ulice i kr. ug. državne željeznice.* Gradski građevni ured, Milan Lenuci, srpanj 1905. Državni arhiv u Zagrebu, Zbirka građevne dokumentacije, HR-DAZG-1122
- 4 *Regulatorna osnova grada Zagreba. Dio od Draškovićeve ulice prema Maksimiru* (generalni plan za komunikacije istočnog dijela grada). Gradski građevni ured, Milan Lenuci, 1909. Državni arhiv u Zagrebu, Zbirka građevne dokumentacije, HR-DAZG-1122

Na Lenucijevoj podlozi, koja uključuje planiranje pojedinačnih kvalitetnih urbanih cjelina, trgova, širokih ulica – avenija, perivoja i zelenih površina, izrađen je 1923. godine pod vodstvom inženjera Karla Vajde, u vrijeme gradonačelnika Vjekoslava Heinzela, *Nacrt Zagreba* s elementima regulacije kojima su obuhvaćeni dotadašnji parcijalni planovi za širenje grada prema istoku.⁵ Na tom se planu jasno razabire tzv. Trg N (danas Trg žrtava fašizma) u obliku

- 5 *Nacrt grada Zagreba 1923. s elementima regulacije*, Karla Vajde; Muzej grada Zagreba.

pravilnog kvadrata, iz čija tri ugla i sredina bočnih strana izviru široko planirane ulice. Na tom je nacrtu prvi put prikazana izgrađenost trga s njegove sjeverne i zapadne strane, dok su gradilišta s južne i istočne strane tek parcelirana. Ulica Franje Račkoga, zahvaljujući izgradnji Burze (arh. Viktor Kovačić, 1923.–1927.) i nasuprotne zgrade Doma inženjera (arh. Aladar Baranyai, 1927.), dobiva karakteristiku 'gradskih vrata' i u perspektivi završava na zelenom parteru Trga N. Te reprezentativne monumentalne neoklasicističke zgrade zadale su mjeru i visoku estetsku razinu budućoj izgradnji toga dijela grada.

Nacrt grada Zagreba, 1923.

Trg N, 1920-te

Središnji parter Trga N dugo je ostao neizgrađena travnata površina, na kojoj su tek zrakasto povučene pješačke staze. Obod Trga postupno se izgrađuje kvalitetnom arhitekturom stambenih, stambeno-najamnih i stambeno-poslovnih zgrada. Od 1924. do 1929. godine podignute su zgrade sjevernog poteza prema projektu Aladara Baranyaija (arhitektonski biro Benedik i Baranyai): kbr. 2 (kuća Deutsch – Maceljski), 4 (kuća Rosenberg – Rosenstock), 5 (kuća Benedik – Kovačić), 6 (kuća Slavka i Jelke Benedik-Ma-

celjski), sa stilskim elementima neoklasicizma i *art décoa*. Između Baranyaijevih kuća interpolirana je na kbr. 3 trgovačko-stambena zgrada za eksploataciju drva, podignuta prema projektu Viktora Kovačića. Naročito su markantne uglovnice na tome trgu, zgrada prema Ulici kneza Mislava podignuta za Osiguravajuće društvo Triglav prema projektu Dionisa Sunka, kuća Kantz prema Zvonimirovoj ulici arhitekta Rudolfa Lubynskog te Baranyaijeva uglovnica, kuća Salomona i Terezije Benedik prema Ulici kneza Višeslava.

Sjeverni potez trga, 1939.

Ulica Franje Račkog, 1939.

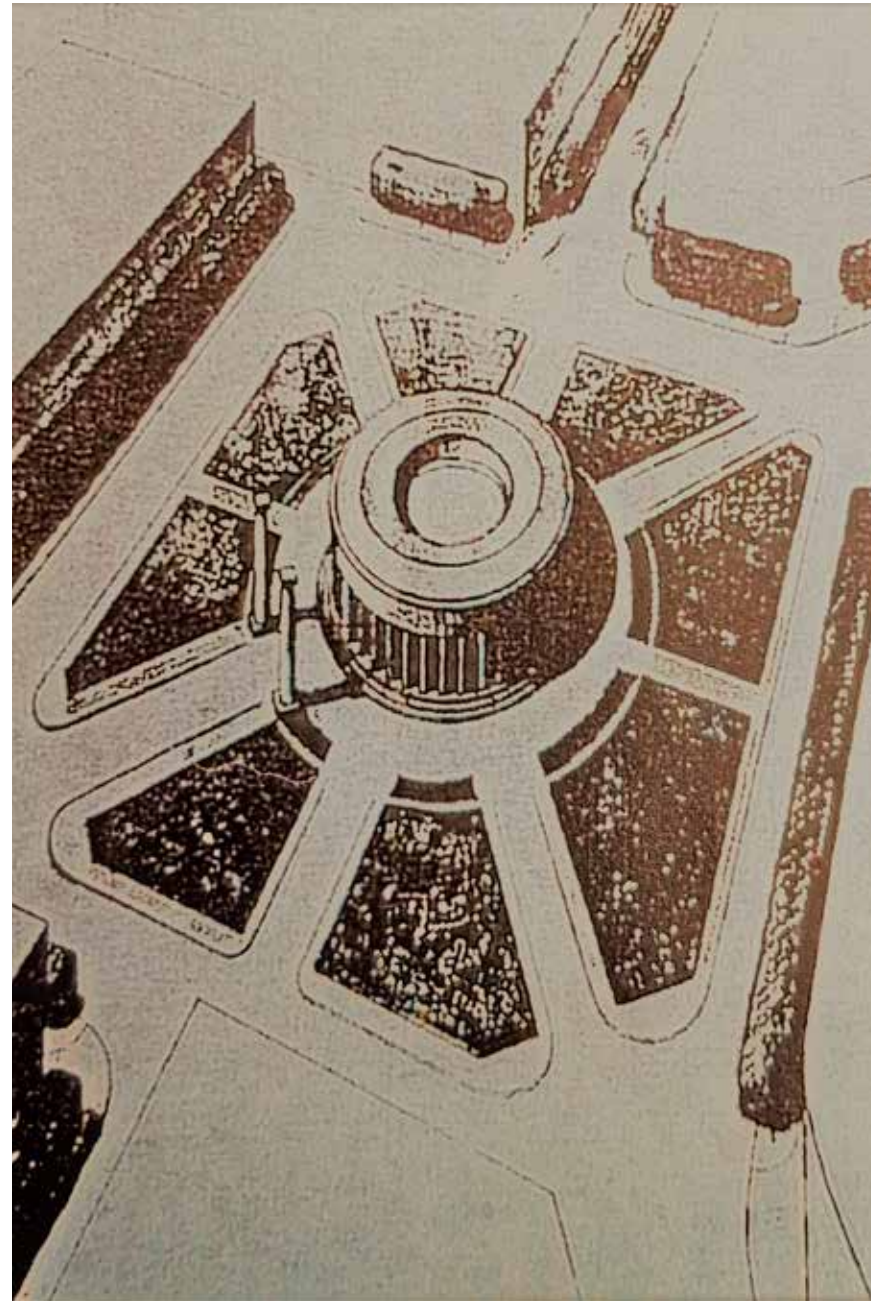
Južna strana trga popunjava se monumentalnom stambenom zgradom JAZU-a (izvorni naziv Dom kralja Aleksandra) koja se proteže dužinom cijeloga bloka, sagrađenom prema projektu arhitekta Ede Šena, 1933. godine.⁶

⁶ DAMJANOVIĆ, DRAGAN, *Zagreb. Arhitektonski atlas*, AGM, Zagreb, 2014.

U skladu s novim političkim okolnostima u kojima se našla Hrvatska u državnoj formaciji Kraljevini Jugoslaviji, Trg N je 1927. godine preimenovan u Trg kralja Petra I. Velikog Oslobodioca. Godine 1932. Odsjek za regulaciju grada izradio je Osnovu za uređenje toga trga. Trgom dominira prometni kružni tok koji se slijeva iz glavnih prometnica Račkoga, Beogradske (danas Ulica kneza Višeslava), Zvonimirove, Radišine (danas Ulica kneza Mislava) i Boškovićeve (danas Ulica kneza Držislava). Ulice rube dvostruki drvoredi, a središnja ploha trga u to je vrijeme ravna travnata površina zrakasto ispresijecana pješačkim stazama.

S preimenovanjem trga, 1930. godine javlja se inicijativa da se u njegovu središtu podigne spomenik kralju Petru I. Karađorđeviću Velikom Oslobodiocu. Odbor za podignuće spomenika njegovu izradu povjerava kiparu Ivanu Meštroviću, kojem je u konačnici uspjela izvanredna prenamjena. Umjesto rojalističkog konjaničkog spomenika prihvaćena je Meštrovićeva zamisao i prijedlog da se u središtu trga sagradi Dom hrvatskih likovnih umjetnika koji će nositi kraljevo ime.

»Godine 1932. predsjednik Hrvatskog društva umjetnosti *Strossmayer* postaje Svetozar Rittig (1873.–1961.), župnik Župe sv. Marka, a potpredsjednik kipar Ivan Meštrović (1883.–1962.), rektor Akademije likovnih umjetnosti. Zahvaljujući njegovu društvenom i političkom ugledu i utjecaju, Meštrović objedinjuje inicijative Hrvatskog društva umjetnika i Odbora za podignuće spomenika kralju Petru. Prema njegovoj zamisli, Dom će biti funkcionalni spomenik – umjetnička galerija i ujedno sjedište Društva. Za njegovu gradnju osnovana je Zaklada Doma likovne umjetnosti kralja Petra I. Velikog Oslobodioca u studenome 1933. godine. Osnivači Zaklade su Općina grada Zagreba, Odbor za podignuće spomenika kralju Petru i Hrvatsko društvo umjetnosti. Prema želji kralja Aleksandra, odnosno temeljem narudžbe spomenika kralju Petru, Meštrović si je uzeo za pravo da preuzme izradu idejnog projekta zgrade. Izrada nacrtu predana je gradskom Građevnom odsjeku 'po želji prof. Meštrovića, smatrajući, da će Građevni odsjek zbog svoje organizacije moći biti ekspeditorniji u razvija-

Meštrovićev crtež paviljona (idejna skica), 1934.

nju i kontroli poslova'. Gradsko zastupstvo je za gradnju besplatno ustupilo zemljište na Trgu i 1934. godine potvrdilo tu odluku. Trg N s mrežom radijalnih ulica zacrtan je u *Nacrtu Zagreba* iz 1923. godine, kao dio urbanističko-arhitektonskog poteza od Trga burze (danas Trg hrvatskih velikana), preko Ulice Račkoga i Beogradske (danas Ulica kneza Višeslava) do novog parka na Trgu kralja Petra Krešimira IV. Trg N je s ulazom na Trgu burze njegov središnji, najreprezentativniji dio. Zgrada Doma likovnih umjetnika

podignuta je centralno na prostoru trga, na umjetno povišenom terenu nastalom zbog odvodnog kanala presvođenog potoka Medveščaka koji dijagonalno prolazi u smjeru sjeveroistok – jugoistok.«⁷

Zrakasto se otvaraju pogledi prema šest ulica (Ulica Franje Račkoga, Ulica kralja Držislava, Ulica kneza Mislava, Ulica kneza Višeslava, Ulica kralja Zvonimira, Ulica popa Dukljanina), a jednako je tako volumen zgrade u fokusu pogleda iz svake od tih ulica. Dom likovnih umjetnika svečano je otvoren 18. prosinca 1938. godine izložbom *Pola vijeka hrvatske umjetnosti*.

»U svibnju 1941. godine Meštrović je obavijestio ministra NDH Milu Budaka da će zgrada nositi naziv Dom hrvatske likovne umjetnosti, međutim poglavnik Ante Pavelić u kolozovu donosi odluku da se Dom prenamijeni u islamsku bogomolju, a kuratorij Zaklade Doma pozdravio je odluku. Prenamjena (pregradnja) zgrade izvedena je prema projektu arhitekta Zvonimira Požgaja, a tri minareta i reprezentativni plato s fontanom u osi Ulice Franje Račkoga projektirao je arhitekt Stjepan Planić. Od 1941. trg na kojemu je bio Dom zvao se Trg III, a od 1942. Trg Kulina bana.«⁸

Neposredno nakon završetka Drugoga svjetskog rata, djelovanje Hrvatskog društva umjetnosti nastavlja se osnutkom Udruženja likovnih umjetnika Federalne Republike Hrvatske. U tom razdoblju dolazi do gubitka »Okruglog paviljona«, koji će iz džamije biti prenamijenjen u Muzej narodnog oslobođenja na Trgu žrtava fašizma, preimenovanom 1946. godine. Muzej je uređen prema projektu arhitekta Vjenceslava Richtera i otvoren 1955. godine.

Na pragu društveno-političkih promjena 1989. godine, predsjednik HDLU-a Ante Rašić pokrenuo je inicijativu za

7 BJAŽIĆ KLARIN, TAMARA, Dom likovnih umjetnosti u Zagrebu – od ideje do realizacije, 1929. – 1939., u: *150 godina Hrvatskog društva likovnih umjetnika. Umjetnost i institucija*, HDLU i IPU, Zagreb, 2018., 139–161.

8 BJAŽIĆ KLARIN, TAMARA, Uvod u povijest izgradnje (inicijativa, lokacija, izbor arhitekta, događaji koji prethode građenju), u: *Konzervatorski elaborat*, 2022., 11–14, 12.

Dom likovnih umjetnosti u gradnji 1938.

Trg kralja Petra Velikog Oslobodioca, 1939.

Pogled na trg s jugoistoka, 1939.

Pogled na trg sa sjeverozapada, 1930-te

Prilaz trgu s jugoistoka, 1930-te

povratak zgrade Meštrovićeva paviljona likovnim umjetnicima. Trg je 1990. preimenovan u Trg hrvatskih velikana. Taj naziv Trg je imao od 1990. do 2000. godine, kad je vraćen naziv Trg žrtava fašizma. Godine 1990. održana je izložba *Dokumenti – argumenti: Meštrovićev Dom likovnih umjetnosti 1930.–1990.* te je objavljena istoimena publikacija. Zahvaljujući snažnom i argumentiranom angažmanu Ante Rašića, Hame Čavrka, Tomislava Hruškovca i Radovana Ivančevića, omogućen je formalni povratak Doma hrvatskim umjetnicima i ponovno uspješno uspostavljanje izložbenog programa. Godine 2001. počinje prva faza preuređenja unutrašnjosti Doma i vraćanje u izvorno stanje, prema projektu arhitekta Andrije Mutnjakovića. U tom razdoblju fokus je bio na samoj zgradi, dok je okoliš i zatečeno zelenilo bilo prepušteno propadanju i neodržavanju, što je rezultiralo znatnim oštećenjima na prilaznim stazama i 'podivljalom' raslinju.⁹

2.1.2. Opis prostornih i oblikovnih obilježja kroz povijest

Kružna osnova zgrade s trijemom od 36 kamenih stupova i njezin centralni smještaj na Trgu izravno su uvjetovani urbanističkim, tj. prometnim rješenjem trga, u koji uvire više važnih gradskih prometnica; to su današnje ulice kraljeva Zvonimira i Držislava, knezova Mislava i Višeslava, popa Dukljanina te Franje Račkoga. Trg N prvi je zagrebački trg – kružni tok, poput pariškoga Place de l'étoile (danas Place Charles de Gaulle). Zbog smještaja kolektora (kanaliziranog potoka Medveščaka), položenog trasom Ulice Račkoga – Ulice kneza Višeslava, i izvedbe podrumске etaže Doma, teren je nasut, a kota poda prizemlja paviljona povišena

⁹ BJAŽIĆ KLARIN, TAMARA; KRAŠEVAC, IRENA, Hortikultura rješenja, u: Konzervatorski elaborat, 2022., 60–62, 60.

Slika 26. Prenamjena u džamiju, 1942. – 1945.

Pogled na Muzej revolucije, 1950.

za 1,2 metra u odnosu na kotu okolnih ulica. Osnovu je predložio gradski Građevni ured »onako, kako je držao poželjnim sa stanovišta osnivača Doma«; »ova je regulacija sadržavala tlorisno rješenje trga, sve profile te tlocrtni i visinski smještaj Doma, pa je takova prihvaćena po gradu«. ¹⁰ Izgradnja funkcionalnog spomenika podrazumijevala je u Meštrovićevoj viziji završnu obradu svih vanjskih površina zgrade bračkim kamenom iz Pučišća. Za gradnju je utrošeno najmanje 220 željezničkih vagona kamena dopremljenih iz

Splita, odnosno 2540 tona kamena. Od kamenih blokova su izvedene, ili su kamenim pločama obložene, kolonade stupova, gornji tambur, arhitravi (donji tambur, vertikalne špale, nadvoji prozora, presvođenje sporednih vrata, prozorske klupčice, prozorski parapeti, šambrane glavnih ulaznih vrata, nadvoj nad glavnim ulazom, presvođenje glavnog ulaza i istak od 4 cm na donjem tamburu), vijenac (vanjske stube, usjeci stuba u stupove), završne ploče stuba, pragovi glavnih ulaznih vrata, vrata središnje dvorane i garderobe. Površina kamena upotrijebljenog za kolonadu i oblogu zidova različito je obrađen: »Tambur prvog kata obrađen je na krupni šiljak čekića, donji tambur na krupnu zubaču, a stupovi i

špalete na finiju zubaču.« ¹¹ Glavne kamenarske radove izvela je splitska tvrtka *Marasović i Šperac*.

Vanjska stolarija, odnosno drveni prozori visoki dva kata, podijeljeni vertikalno u sedam polja, dvostruko su ostakljeni staklom »svjetlo žute boje«. Dvokrilna ulazna vrata paviljona (dimenzije 2,43 x 4,825 m) imaju konstrukciju rešetke od smrekovih lamela, obložene s vanjske i unutarnje strane šperpločom od jelovine te opločene bakrenim limom. ¹²

U planu uređenja plohe trga s paviljonom, gradski Građevni XIV. odsjek prvotno je planirao zadržati sve putove koji su presijecali plohu trga, izravno povezujući Ulicu Franje Račkoga – Ulicu kneza Višeslava, Zvonimirovu – Ulicu kralja Držislava i Ulicu kneza Mislava – Dukljaninovu. Krajobrazno uređenje trga, kojim je predviđena sadnja drveća i grmlja, osmislio je ravnatelj Gradske vrtlarije Ciril Jeglič.

Jeglič potpisuje i krajobrazno uređenje Trga kralja Petra Krešimira IV. koji s Trgom žrtava fašizma i Trgom hrvatskih velikana čini jedinstven urbanističko-arhitektonski sklop.

Prostor oko zgrade bio je izvorno zamišljen kao hortikulturno uređena javna površina, poput perivoja istočnog i zapadnog kraka Zelene potkove. Izvorno rješenje bila je zgrada na povišenom terenu koja se svojim centralnim položajem i volumenom nužno nameće okolišu – neposrednom prostoru Trga, zatvorenog sa sve četiri strane pročeljima višestambenih zgrada trgovačko-stambene namjene. Kako bi se paviljon još više istaknuo, pročelja su stavljena u drugi plan sadnjom 'prstena' platana koje su dio hortikulturnog rješenja. Vegetacija zasađena na plohi trga obrubljenog živicom dovoljno je rahla da ne zakriva zgradu ni u jednoj od pristupnih vizura. Iz istoga razloga kombinirano je visoko i nisko raslinje. U izvornom rješenju, koje je evidentno usvojio i Ivan Meštrović (uključen u sve važne odluke o gradnji), bilo je izvođenje kružne ceste oko zgrade i pet pristupnih staza, od kojih je jedna polukružnog oblika i namijenjena je

¹¹ Zemljak, *Građevinski vjesnik*, 19.

¹² Troškovnik za bravarske radnje III. skupine (HR-DAZG-24, Odsjek za općinske zgrade III-5, G.O. 249).

¹⁰ Kuratorij za gradnju DU kralja Petra gradonačelniku R. Erberu, 1935. (HR-DAZG-24, Odsjek za općinske zgrade III-5, G.O. 249).

Prenamjena u džamiju, 1942. – 1945.

dolasku vozila ispred samog ulaza u zgradu. Tri ostale staze bile su položene u produžetku Ulice Račkoga i Zvonimirove te prema ulazu u zgradu JAZU-a na južnoj strani trga. Hortikulturno uređenje i zasađene biljke moguće je rekonstruirati temeljem fotografija trga snimljenih prije prenamjene građevine u džamiju, međutim izvedeno krajobrazno rješenje bilo je dijelom uništeno u građevinskom zahvatu pri gradnji minareta na tri velike parkovne površine.

O planiranju raslinja piše i *Nova Hrvatska* u rujnu 1942.: »Okolo džamijske zgrade još i danas ima mnogo rastlinja, kojeg će se rasmještati i oblik bezdvojbeno preinačiti u sklad i odgovarajući ton jedne ovakve džamije.«¹³

Kuratorij je tražio da se kružna i pristupna ulica iz Ulice Račkoga »izvede u maloj kreki iz jablaničkog gabra i za-

13 Dovršava se vелеbna džamija u Zagrebu, u: *Nova Hrvatska*, 11. 9. 1942., 6.

Rad na popločenju granitnim kockama, 1944.

Pogled na prilaznu stazu, 1947.

Pogled na paviljon s minaretima prije rušenja, 1947.

tim, da se kružna cesta orubi zidom iz istog kamena širokim 60 cm a visokim 30 odnosno 70 cm«.¹⁴ *Jeftimbe* (licitacije, ponude) za te radove održane su u lipnju 1936. Radove je moguće rekonstruirati iz Troškovnika za kamenarske radnje rubnog zida oko kružne ceste.¹⁵ Minimalne dimenzije kamena bile su 55 cm visine, 75 cm širine i minimalne dužine 150 cm. Za izvedbu je predviđen brački ili bizečki kamen. Vertikalne plohe bile su »prirodno bosirane«, a horizontalne obrađene »krunačom /zgrafun/«. Trg je uređen sredstvima iz gradskoga socijalnog fonda.

14 Kuratorij za gradnju DLU Gradskom poglavarstvu (HR-DAZG-24, Odsjek za općinske zgrade III-5, G.O. 249).

15 Troškovnik za kamenarske radnje rubnog zida oko kružne ceste (HR-DAZG-24, Odsjek za općinske zgrade III-5, G.O. 249).

Za uređenje trga sa šadrvanom (javnom fontanom koja se gradi u dvorištu džamije, medrese itd.) i izgradnju minareta angažiran je arhitekt Stjepan Planić. Izradu projekata povjerilo mu je Ministarstvo javnih radova u ljeto 1941. godine.

Pri useljenju Muzeja u zgradu paviljona, ujesen 1949., srušeni su Planićevi minareti, a daljnji radovi na preuređenju u muzejski prostor započeti su sredinom 1951., uklanjanjem preostalog inventara džamije.¹⁶

U novije doba, tijekom 2018. godine, na inicijativu Grada Zagreba (bez uključenja HDLU-a u proces) interveniralo se u samu građevinu zamjenom izvornih blokova vanjskog stubišta od bračkog kamena novim kamenom iz trogirskoga kamenoloma. U istom projektu predviđeno je i uklanjanje zelenila, 'ispravljanje' krivudavih stazica koje vode do zgrade (sad su pravocrtna) te sadnja isključivo travnatih površina. Na temelju suglasnosti Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, odobren je i potvrđen glavni izvedbeni projekt koji je izradio Studio ELLE d.o.o. iz Zagreba.¹⁷ U istom je procesu zamijenjen kamen ophodnog stubišta zgrade. Prema napatku Hrvatskoga geološkog instituta, odabran je arhitektonsko-građevni kamen tipa VRSL-NE (iz okolice Trogira), za koji je utvrđena veća postojanost i trajnost.¹⁸ Umjesto kamenih blokova, kao izvorne gradnje, nova betonska podloga stubišta oblagana je kamenim pločama, premda površinska obrada kamena ne odgovara

izvornom stanju. Također su zamijenjeni stakleni valjci podnih svjetlika na potezu trijema, koji su ubrzo oštećeni zbog loše kvalitete zamjenskih elemenata. Ta se posljednja obnova (odnosno zahvat u vanjski dio zgrade i njezin okoliš) pokazala kao višestruko problematična. Već nakon nekoliko godina očitovale su se posljedice ugrađivanja nekvalitetnog materijala koji je na više mjesta oštećen (popucali su stakleni valjci postavljeni u trijemu i kamene stube).

Trg kralja Petra Velikog Oslobodioca, 1939.

2.1.3. Hortikulturna rješenja

Uređenje neposrednog okoliša Doma likovnih umjetnika provela je gradska općina, a ne Odbor za podizanje Doma. U prvo vrijeme nakon podizanja zgrade uređen je travnjak, ali nisu uređeni pristupi do doma i 'cesta' oko same zgrade; planirano je bilo popločiti ih i asfaltirati. Jedan od razloga odugovlačenja uređenja bilo je čekanje konačnoga dovršetka gradnje zgrade do njezina otvorenja, što se stalno pomicalo zbog nedostatka sredstava.¹⁹

Intenzivno uređenje zelene površine u neposrednom okružju Doma nastavljeno je 1938. godine, što je popraćeno novinskim člancima. »Osobitu pažnju prolaznika privlači vrt, koji se uređuje oko Doma likovne umjetnosti. Nasadi, na kojima se počelo raditi 1936. godine, bit će po svoj prilici ove jeseni definitivno završeni, a veliki dio je i

sada već gotov. Trebalo je dugo vremena za uređivanje parka u ovom dijelu grada, ali za to odugovlačenje nije kriva toliko gradska općina, jer izgradnja cesta i ulica oko trga Kralja Petra pred godinu dana još nije bila poprimila svoj definitivni izgled. Pošto je uređenje nasada na trgu Kralja Petra zasnovano na posve modernim principima vrtlarske arhitekture, to se je moralo paziti i na odnos linija nasada prema linijama ulica, pa su zato i radovi oko uređivanja parka morali da budu u više navrata prekidani. Kako je međutim sada trg Kralja Petra arhitektonski potpuno izgrađen, to se radi i na uređivanju parka punom brzinom.«²⁰ U istom novinskom članku nalazimo i potvrdu Meštrovićeva 'autorstva': »Nasadi su izgrađeni po želji g. Meštrovića, a bilje je nabavljeno dijelom iz vlastitog gradskog rasadnika (srebrne jele), a dijelom iz Italije (cedri). Osim toga zasađeno je

16 HRUŠKOVEC, TOMISLAV, *Dokumenti – argumenti: Meštrovićev Dom likovnih umjetnosti 1930 – 1990. Zbornik dokumenata i izbor tekstova o izgradnji, namjeni, vlasnicima, preudezbe i prenamjene*, HDLU, Zagreb, 1990., 114.

17 Dokumentacija GZZSKP-a, Projekt Studio ELLE d.o.o., Uređenje javnih i zelenih površina oko Doma HDLU. Glavni i izvedbeni projekt, prosinac 2016. Radovi su počeli 2018. godine. Taj je projekt izazvao negodovanja šire javnosti. Dio građana okupljen u udrugu *Vratite magnoliju* prosvjedovao je protiv rušenja raslinja, među kojem je bilo i starije drvo magnolije. Prosvjedne dopise Gradskom zavodu uputili su udruga 1POSTO ZA GRAD i brojni građani individualno. Vidjeti Dokumentaciju GZZSKP-a. Za radove nije navedena građevinska dozvola, nego potvrda Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode od 20. travnja 2017.

18 Dokumentacija GZZSKP-a, Hrvatski geološki institut.

19 Enes, Za dovršenje Doma likovnih umjetnosti na Trgu kralja Petra I. treba još milijun dinara, u: *Novosti*, br. 272, 3. 10. 1937., 6.

20 ma, Uređivanje trga Kralja Petra i nasada oko Doma likovne umjetnosti, u: *Jutarnji list*, 16. 6. 1938., 6.

Pogled na Trg Kulina bana, 1942. – 1945.

Prenamjena u džamiju s fontanom i minaretima prema projektu Stjepana Planića

obilje plemenitog cvijeća raznih boja, te će tako svakom prolazniku biti otvoren pogled na bujnu šarolikost nasada, koji će poslije onih na Krešimirovom trgu predstavljati najveći ures istočnog dijela Zagreba. Kao što smo istakli ovi nasadi uređeni su po najsuvremenijim principima, te se je nastojalo izbjeći starinski tip parkova, koji je forsirao drvorede, bez obzira na to, u kakvoj će oni harmoniji stajati s otvorenim ulicama.²¹

Koncept hortikulturnog uređenja trga postavio je pejzažni arhitekt Ciril Jeglič 1934. godine, a nastavio ga je razrađivati pejzažni arhitekt Smiljan Klaić, prema čijem je projektu dovršen 1943. godine. Zahvaljujući planiranim vijugavim stazama koje vode do zgrade, ublažena je njezina geometrijska strogoća, a na travnatim je površinama posađeno skladno grupirano zimzeleno i listopadno drveće i grmovi. Obnovu koja je uslijedila 2018. godine na temelju projekta iz 2016. godine, parkovna je površina dočekala u vrlo zapuštenom stanju jer nije bila redovito održavana. Projekt Studija ELLE d.o.o. dobio je suglasnost Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode pa se počelo s uređenjem javnih i zelenih površina oko zgrade.²² Premda izvorna hortikulturna rješenja nisu slijedila zamisao čistoće i preglednosti, u novom se parkovnom rješenju ozelenjena ploha oko paviljona obli-

kuje kao čista travnata površina, a nove se staze povlače pravocrtno od obodnog pločnika prema središnjoj rotondi. Popločenja su izvedena granitnim kockama. U istom projektu predviđeno je i uređenje Ulice Franje Račkoga, koja dobiva centralno smještenu šetnicu umjesto parkirališta, a zelene površine uz pješački potez hortikulturno se uređuju sadnjom trave, niskog grmlja i cvjetnih nasada. Studio ELLE d.o.o. pozvao se na izvorni Meštrovićev projekt kao na ideju vraćanja izvornosti krajobraznog rješenja, no to referiranje nije potkrijepljeno, jer je na arhivskim fotografijama makete i na arhitektonskim crtežima koji prikazuju građevinu s trgom naznačena slobodno definirana zelena površina zaobljenih rubova i s vijugavim stazama. Fotografije iz ranih četrdesetih godina 20. stoljeća, neposredno nakon dovršenja građevine, svjedoče o slobodno posađenoj tipologiji vrta s rahlo raspoređenim stablima, grmljem i cvjetnim nasadama. Tada još mlado zelenilo nije zaklanjalo pogled na zgradu. Zbog sustavnog neodržavanja, zelenilo je nabujalo, naročito nakon 1990. godine, pa je trebalo poduzeti mjere uređenja cjelovite parkovne površine i trga, ali to je rezultiralo radikalnim rješenjem, što je potaknulo negodovanja i prosvjede brojnih građana i udruga.

2.2. Urbanističko-krajobrazna analiza

(Mate Rupić)

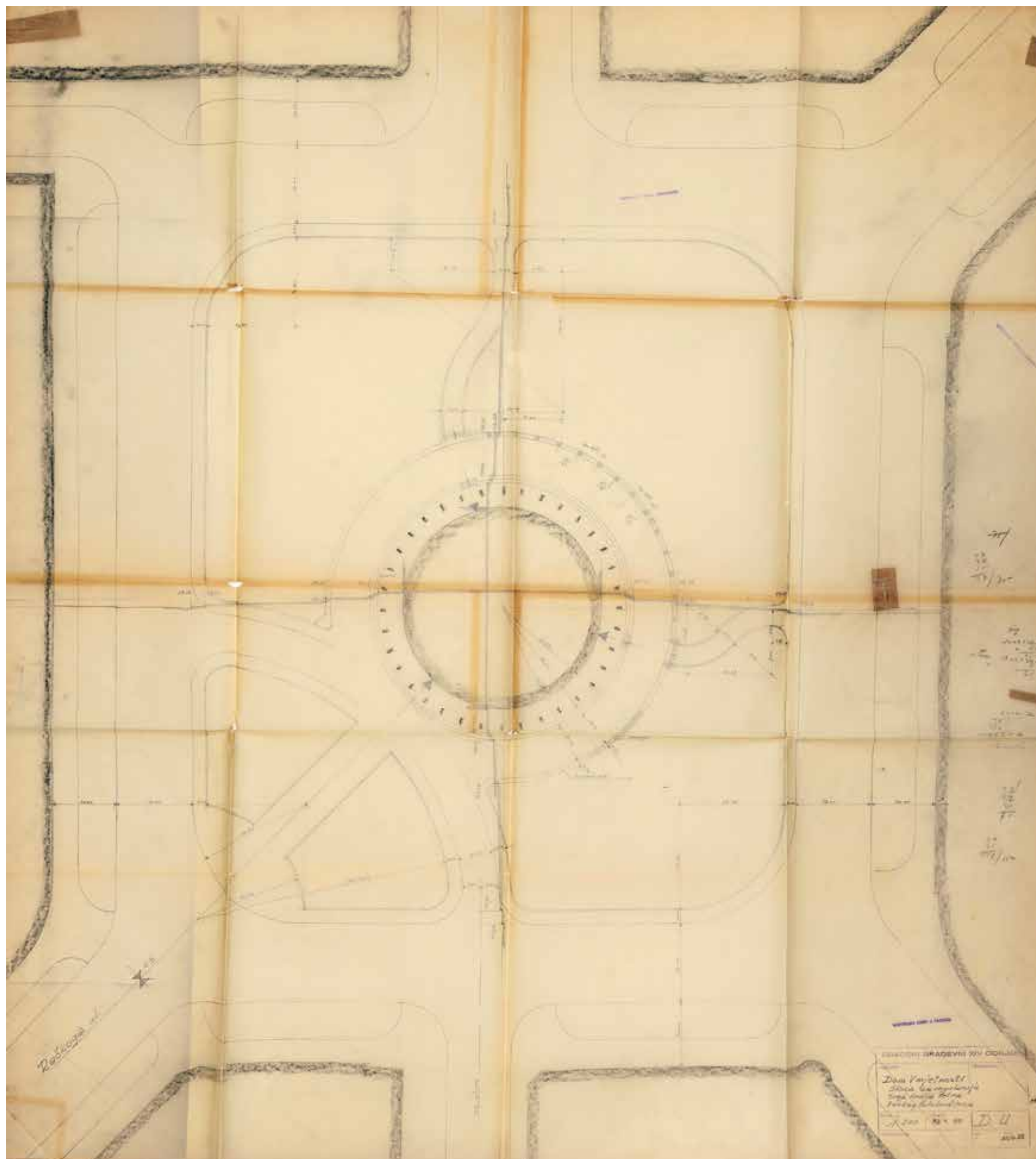
2.2.1. Trg žrtava fašizma u širem kontekstu gradskog zelenog sustava i postavke postojeće prostorno-planske dokumentacije

U kontekstu sustava zelene infrastrukture grada Zagreba, koji definiramo kao mrežu zelenih i javnih površina, habitata i ekosustava s ekološkim, kulturnim i socijalnim funkcijama važnim za gradski kontekst, zelena površina na Trgu žrtava fašizma ima ulogu »pojedinačne krpe« (eng. *stepping stone*),²³ odnosno urbanog parka manjeg mjerila.

21 Isto.

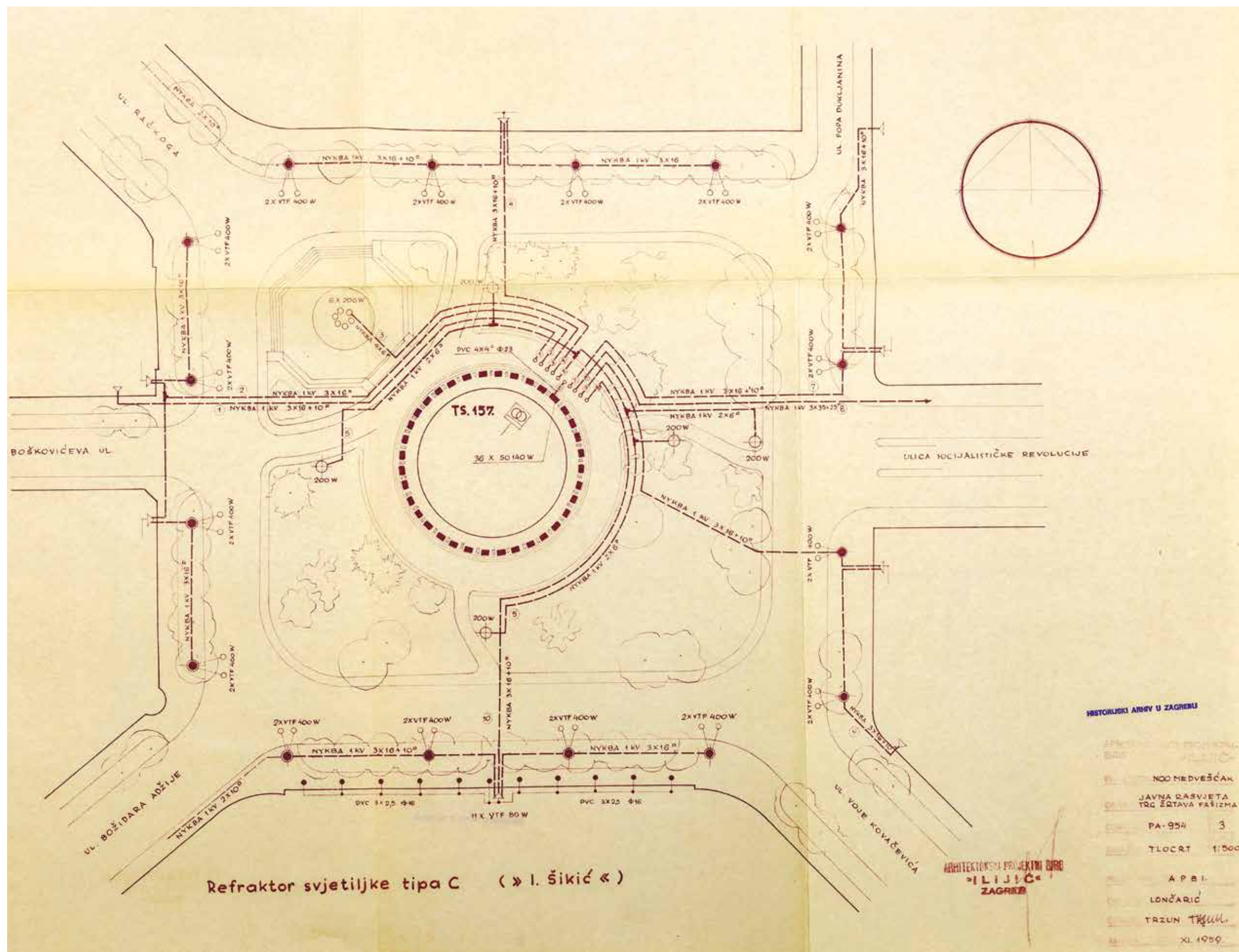
22 Dokumentacija GZZSKP-a, Dopis GZ-a od 28. listopada 2016.

23 Dramstadt, W. E., 2002., *Landscape ecology principles in landscape architecture and land-use planning*. Washington DC: Inland Press, str. 80.

Dom umjetnosti – škica za regulaciju Trga kralja Petra Velikog
Oslobodioca, 20. 7. 1936., Gradski građevni odsjek (HR-
DAZG-24, Građevni odjel, Odsjek za općinske zgrade III-5, 252)

Nacrt javne rasvjete na Trgu
žrtava fašizma
s ucrtanim
zelenilom.
Arhitektonski
projektni biro
»Ilijić«, Zagreb,
1959. (HR-
DAZG-24,
Građevni odjel,
Odsjek za
općinske zgrade
III-5, 252)

Pogled na Trg žrtava fašizma, 1950-te

Stanje trga, 1999.

Ukupna površina cijele zone iznosi otprilike 11.000 m², od čega približno 1400 m² zauzima sam Meštrovićev paviljon, danas Dom HDLU-a. Važnost te površine, u kontekstu zelene infrastrukture promatrane kao urbani park, proizlazi iz činjenice da izuzev tzv. Lenucijeve potkove i kasnijih urbanističkih poteza planiranih i građenih u prvoj polovici 20. stoljeća, gusto izgrađena matrica Donjega grada ne obiluje brojnošću ni kvadraturom zelenih površina javnog karaktera kakva bi zadovoljila današnje standarde i preporuke udjela javnih zelenih površina u ukupnom arealu neke gradske četvrti. U takve površine, nažalost, danas nije moguće ubrojiti unutarnja dvorišta donjogradskih blokova, u pravilu poluprivatne površine koje su naknadnim izgradnjama i preinakama izgubile funkciju kao dio zelenog sustava. U današnjem, nedostatno djelomično osuvremenjenom i još uvijek potresom oštećenom središtu Zagreba, Trg žrtava fašizma prava je prostorna iznimka. Međutim, kao

cjelina unutar toga sustava nije izolirana, niti je »zeleni otok«, već se treba promatrati kao integralni dio urbanističko-krajobraznog poteza zajedno s Trgom kralja Petra Krešimira IV. Spomenuti, početkom 20. stoljeća perivojno uređeni, Trg kralja Petra Krešimira IV., za razliku od Trga žrtava fašizma, svoj je prostorni karakter zadržao do danas: ambijente i parkovno uređenje odli-

Stanje trga, 1999.

Stanje trga, 2000-te

Parkovana površina 1950-ih

kovano raznovrsnim nasadima visokog zelenila (parkovne vegetacije kojom dominiraju vrste crnogoričnih i listopadnih stablašica) i oplemenjeno brojnim manjim zonama za boravak na otvorenom. Osim te cjeline, nekad nazvane »potez«, zelena površina Trga žrtava fašizma s ostalim dijelovima zelenog sustava povezana je i brojnim drvoredima. Cjelinu te površine najprije upotpunjava obodni drvored koji se u krug proteže ispred fasada okolnih blokova sa svojim ukupno 41 stablom vrste *Platanus x acerifolia*²⁴ (platan). Do 550 m udaljenog Trga Nikole Zrinskog (popularnog Zrinjevca) Ulicom kralja Držislava i Boškovićevom ulicom proteže se drvored javora mliječ (*Acer platanoides*), a Ulicom Račkoga (ujedno i osi iz smjera Trga hrvatskih velika, na kojoj se nalazi paviljon) drvored malolisne lipe (*Tilia cordata*). I dva urbanistička pravca prema jugozapadu i jugoistoku oplemenjena su drvoredima, vrsta *Acer platanoides* (javor mliječ) u Ulici kneza Mislava i *Tilia tomentosa*

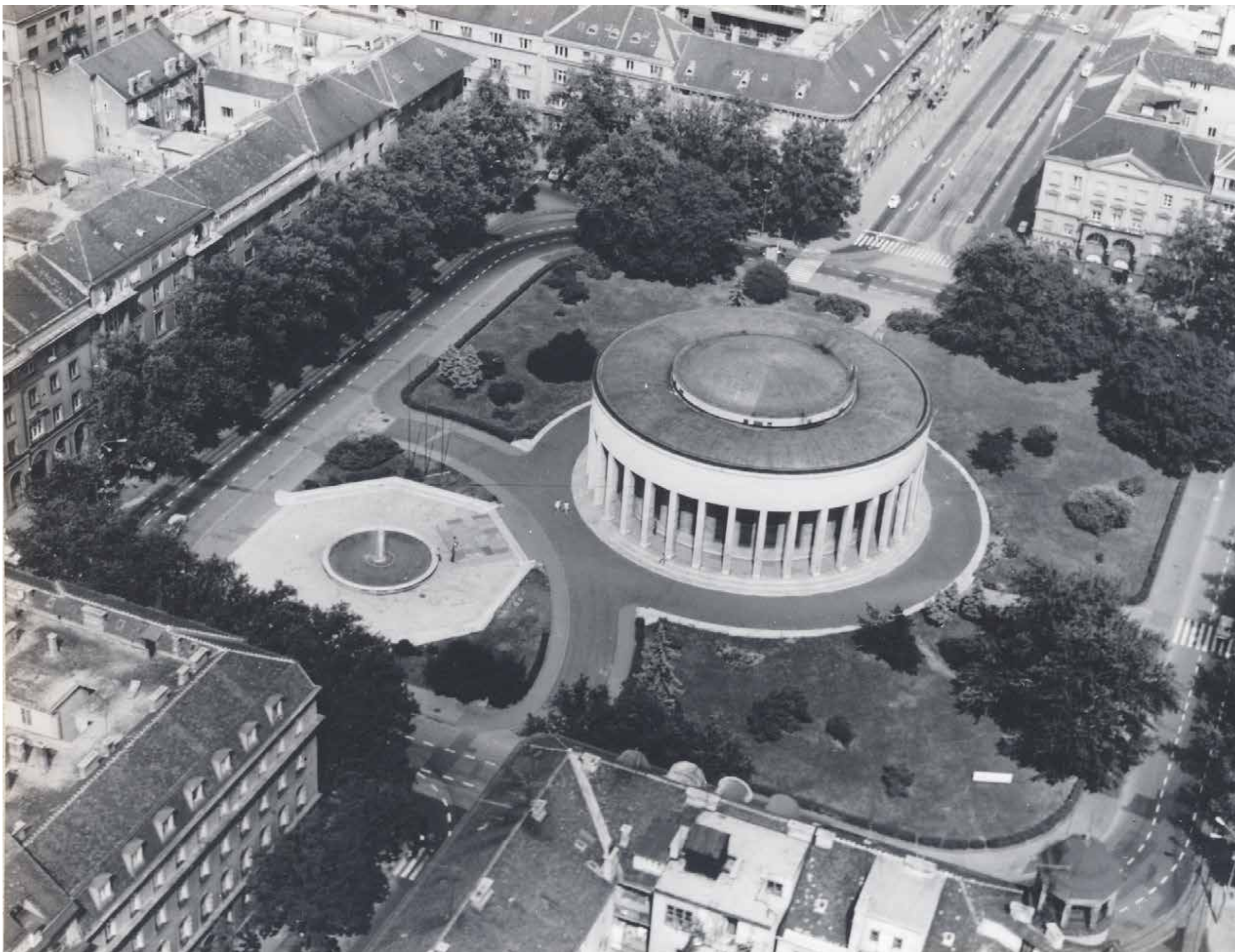
(srebrnolisna lipa) u Ulici kneza Višeslava (iz koje se 'širi' Trg kralja Petra Krešimira IV.). Od svih pet važnih pravaca koji se pružaju od Trga žrtava fašizma, jedino Ulica kralja Zvonimira (izvorno također vizija Milana Lenucija), najduža i najšireg profila, nema zasađen drvored. Prolaz prema zelenim površinama i dva bloka u Ulici Radoslava Lopašića, nazvan Ulica popa Dukljanina, najkraća je i najuža ulica okolna Trgu i nema karakteristike pravca, nego prečaca. Kao što je u povijesnoumjetničkoj analizi navedeno i elaborirano, riječ je (uz to što je element gradske zelene infrastrukture), o prostoru iznimne povijesne važnosti. Upravo ta krajobrazna i kulturno-povijesna vrijednost čini Trg žrtava fašizma jednim od najprepoznatljivijih javnih prostora u središtu Zagreba, a samim time i u nacionalnim okvirima. I to ne samo u suvremeno doba, nego i u memoriji građanki i građana te gostiju Zagreba u svim razdobljima i etapama Trga. Ikoničnosti građevine uvelike pridonose i mnoge kulturne manifestacije koje se održavaju u Domu HDLU-u, čiji se život prenosi i u najbliži okoliš paviljona. Nažalost,

to je i prostor sve češćih demonstracija i prosvjeda zbog niza društvenih pitanja. Vrijedi istaknuti i prisutnost toga prostora u popularnoj kulturi, kao česte scenografije i kulis mnogih filmova i serija ili pak kao kultne naslovnice albuma »Filigrafski pločnici« grupe Azra. Prema svim navedenim kriterijima, kao iznimna javna zelena površina, Trg žrtava fašizma danas ima vrlo rijedak potencijal definiranja trendova krajobraznog oblikovanja i uređenja na prostoru Republike Hrvatske i šire.

U aktualnoj prostorno-planskoj dokumentaciji, odnosno Generalnom urbanističkom planu (GUP-u) Grada Zagreba koji je trenutno na snazi, kategorija namjene te površine je Z1 – javni park, definirana kao »javni neizgrađeni prostor oblikovan planski raspoređenom vegetacijom i sadržajima temeljno ekoloških obilježja, namijenjen šetnji i odmoru građana«. Istim planom definirani su i Uvjeti korištenja takve površine, odnosno »zaštita, održavanje i njegovanje parkova i park-šuma«. U kontekstu planiranja budućnosti, konkretnije obnove zelene površine na Trgu žrtava fašizma, važan korak čine i izmjene i dopune GUP-a (Odluka o izradi izmjena i dopuna Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba, *Službeni glasnik Grada Zagreba* br. 15/23), trenutno u izradi, konkretnije u statusu javne rasprave. Izmjene i dopune toga plana u budućnosti će definirati uvjete njegove obnove i uređenja, naročito primjenom urbanih pravila.

2.2.2. Boravišne i ekološke značajke današnjeg stanja zelenih površina

Kao što je navedeno, recentno izvedenim krajobraznim uređenjem Trgu žrtava fašizma radikalno je promijenjen karakter perivojno uređene javne površine, koju odlikuju nasadi visokog zelenila. Posljedično je cijeli urbanistički potez, koji je taj otvoreni prostor činio s Trgom kralja Petra Krešimira IV., fragmentiran. Uklanjanjem nasada visokog zelenila, Trg žrtava fašizma izdvojen je kao zasebna površina unutar gradskoga zelenog sustava te je cijela površina danas u službi isključivo reprezentacije zgrade Doma HDLU-a, što je jedna od odlika arhaičnih stilova krajobraznog

Pogled na Trg
žrtava fašizma,
1973.

Pogled na Trg
žrtava fašizma,
2022.

uređenja, konkretnije francuskoga perivojnog stila, nastalog u baroku, kojem se u suvremenim uređenjima takvih površina pristupa iznimno rijetko te se smatraju i kičem. Također, ekološka vrijednost i bioraznolikost takvog oblikovanja izrazito je niska, s obzirom na to da se takvi nasadi svode na uređeni travnjak engleskoga tipa pa se nameće zaključak i da takvo stanje više fragmentira, a manje povezuje elemente gradskoga ekosustava.

Osim za urbanu ekologiju, nasadi visokog zelenila ključan su nosilac prostornog karaktera, odnosno ambijenata koje formiraju. Kvalitetni ambijenti, ponajprije sagledavani iz perspektive pješaka, imaju izravan utjecaj na mogućnosti i kvalitetu boravka na otvorenom, jednako važnu u pogledu korištenja takvih površina kao produžetka stanovanja, ali i boravka posjetiteljica i posjetitelja najužega gradskog središta te turista. Formiranje hlada, zadržavanje vlage, snižavanje temperature tla (u tom aspektu je ta površina jedna od najtoplijih²⁵), a time i smanjenje efekta tzv. toplinskih otoka, jesu ciljevi borbe protiv klimatskih promjena, ali ujedno imaju potencijal stvaranja prostora koji privlače boravak široke lepeze društvenih skupina.

2.2.3. Pregled oblikovnih elemenata i prisutnih materijala

Prostor Trga žrtava fašizma površina je pravokutnog oblika s oblim uglovima formiranim prema radijusima ceste i tramvajske pruge. Zgrada Doma HDLU-a kružnog tlocrta približno je smještena u njezino središte i izdignuta u odnosu na vanjski obod i okolne površine, s visinskom razlikom od 1,5 do 1,8 metara, što u naravi znači da su sve otvorene površine u blagom nagibu od 3 do 5 %. Iz središnjega smještaja Doma HDLU-a proizlazi današnja križna prostorna osnova koju čine dvije pješačke staze približno u osi sjever – jug, koje povezuju obodni pješački koridor sa stubama uz zgradu i samim Domom s južne i istočne strane. Za razliku od ranijih, lagano vijugavih staza, koje je odlikovalo manje for-

malno, slobodnije oblikovanje i veći stupanj prilagođenosti spomenutom nagibu, današnji su pješački prilazi širine tri metra pravocrtni, pa se na njihovu prijelazu u zonu opločenja neposredno uz zgradu nalaze i stube kojima je savladana visinska razlika. Opločenje je izvedeno od granitnih kocki, položenih na suhu nabijenu podlogu, dok su rubnjaci od širokih kamenih blokova bijelog vapnenca.

Sjeverozapadni kvadrant Trga žrtava fašizma drugačijeg je oblikovanja od ostalih površina. Na tom se dijelu nalaze dva polukružna prilaza zgradi širine 7,5 m, opločenja istovjetnog pješačkim stazama. Zona fontane upuštena je u odnosu na okolnu zelenu površinu, opločena kamenom i omeđena zidom presvučenim kamenim pločama.

Jedino stablo koje datira iz faze uređenja u drugoj polovici 20. stoljeća nalazi se u sjeveroistočnom uglu i vrstom je istovjetno okolnom drvoredu (*Platanus x acerifolia* – platana). Osim dviju zelenih površina s jugozapadne i sjeveroistočne strane zone fontane, danas uređenih sadnjom niskih

grmova vrste *Berberis thunbergia* – žutika (točnije kultivom te vrste zelenog tona lista), ostatak pokrova otpada na travnjak engleskoga tipa, sastojine više vrsta ljuljeva (*Lolium* spp.) i vlasulja (*Festuca* spp.) i visokih potreba za održavanjem, naročito košnjom i navodnjavanjem u sušnim razdobljima godine.

Uz arhitektonske elemente pogodne za sjedenje, prije svega se to odnosi na stube od kamenih blokova uz trijem zgrade Doma HDLU-a i zida oko zone fontane, recentno izvedeno uređenje ne podrazumijeva ni jedan od tipova urbane i parkovne opreme, dakle klupa, koševa za smeće i slično.

3.

VALORIZACIJA

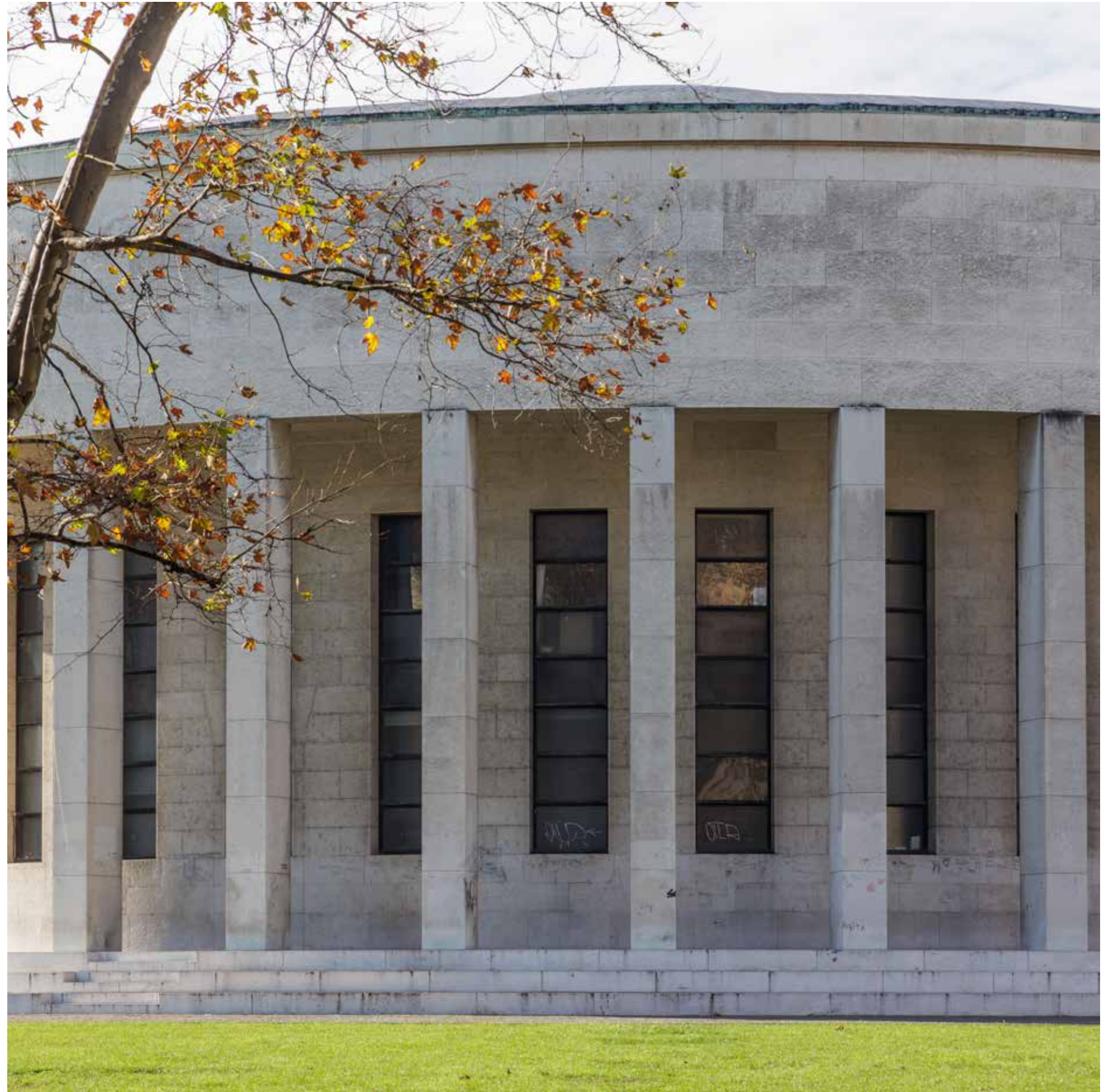

3.1. Valorizacija prostorno-arhitektonskih obilježja

(Irena Kraševac)

Pozicija građevine na frekventnoj lokaciji i atraktivnost okrugle zgrade pročišćenog skulptorsko-arhitektonskog oblika, još od vremena podizanja priskrbile su joj epitet jedne od najpoznatijih zagrebačkih znamenitosti. Zgrada ima veliku plastičnu vrijednost. Oblikovana je prema kano-nu klasične, ali i moderne arhitekture od elementarnih geometrijskih oblika; u njezinoj artikulaciji Meštrović se koristi i klasičnim elementima arhitekture, poput trijema i baze, stilobata i stupa, kao jedne od Pet točaka Le Corbusierove moderne arhitekture. Meštrović kolonadom stupova rastvara ovojnicu zgrade i stvara plastične efekte odnosom punoga i praznoga, pozitiva i negativa, svjetla i sjene. Trijem, međuprostor između unutarnjeg prostora i trga, omiljeno je mjesto okupljanja.²⁶ Bio je zamišljen u prirodnom okružju, a ne u brisanom prostoru. Vegetacija je bitno pridonosila njegovoj intimi.

Iako je, prema navodima brojnih izvora, autor idejnoga projekta Ivan Meštrović, realizacija zgrade bila je zajednički pothvat inženjerskih ureda Građevnog odjela, Gradske elektre i Gradske vrtlarije, posvećenih različitim dionicama izvedbe. Riječ je o članovima vodećih zagrebačkih arhitektonskih grupacija; Lavoslav Horvat i Drago Ibler članovi su Udruženja umjetnika *Zemlja*, Zvonimir Kavurić član je Radne grupe Zagreb, a Harold Bilinić je Meštrovićev dugogodišnji suradnik. S Ivanom Zemljakom, voditeljem gradskoga Građevnog ureda, stvorili su doista tehnološko i konstruktivno remek-djelo iznimne kakvoće obrtničkog rada i materijala. Plitka armiranobetonska kupola perforirana staklenim prizmama jedinstvena je u hrvatskoj modernoj arhitekturi i ujedno jedna od prvih s takvim dimenzijama u europskoj arhitekturi toga vremena.²⁷

26 RADOVAN IVANČEVIĆ, Kružna forma u opusu Ivana Meštrovića, u: *Život umjetnosti*, 43–44 (1998.), 65.

27 BARBARA VUJANOVIĆ, *Meštrovićev znak u Zagrebu*, Zagreb, 2017., 165.

Udio u rekonstrukcijama zgrade i preoblikovanju glavnoga dijela trga s pristupom iz Ulice Račkoga (što je uslijedilo u vrlo kratkom vremenu nakon dovršetka zgrade) imaju Zvonimir Požgaj i Stjepan Planić. Poslije Drugoga svjetskog rata u zgradu interveniraju Vjenceslav Richter i Andrija Mutnjaković. Sva navedena imena govore u prilog tezi da tu građevinu sveukupnost konstrukcije i dekonstrukcije njezine forme i značenja čine fenomenom u povijesti hrvatske i svjetske arhitekture.²⁸

Uzimajući u obzir povijesnu vrijednost građevine i trga, nov krajobrazni projekt treba biti utemeljen na povijesnom kontekstu i prema pravilima suvremenoga krajobraznog uređenja. Pritom bi valjalo u najvećoj mogućoj mjeri poštovati dignitet same arhitekture i cjelokupnog ambijenta. Navedeno uključuje vraćanje zelenila, odnosno niskog i visokog raslinja.²⁹

3.2. Valorizacija krajobraznih i ambijentalnih obilježja

(Mate Rupić)

Uz pomoć arhivske građe, naročito povijesnih fotografija korištenih u analizi, a za potrebe ovoga elaborata, izrađen je niz kartografskih prikaza koji rekonstruiraju prethodne faze uređenja otvorenih i zelenih površina današnjega Trga žrtava fašizma. Koliko je autorima ovoga elaborata poznato, ne postoje sačuvani arhivski nacrti izvornoga krajobraznog uređenja iz 1930-ih te je upitno je li detaljni grafički plan uopće izrađen. Vjerojatnije je da je trg, tada osmišljen

kao kulisa Meštrovićevu paviljonu s pejzažem spontano sađenih vrsta grmolike vegetacije i stablašica, uz cvjetni parter koji se mjestimice javlja uglavnom uz pješačke staze, uređivan prema izravnom nalogu tadašnjega glavnog gradskog vrtlara Cirila Jeglića.

Bogato perivojno uređenje prisutno je u svim kasnijim fazama života paviljona koji je u povijesti nekoliko puta mijenjao funkciju, a na arhivskim fotografijama vidljive su i preinake (uređenje novih pješačkih komunikacija). Te kasnije preinake nastaju kao odgovor nadležnih gradskih službi na realnu situaciju na terenu pa trase spomenutih staza nastaju popločavanjem već utabanih pravaca kretanja lomljenim kamenim pločama škrljavca tamnosivo-zelenog tona, slobodne linije i bez rubnjaka. Koliko je autorima ovoga elaborata poznato, za spomenute etape u kojima su uvedeni novi elementi parternog i krajobraznog uređenja nije izrađen projekt, a njihov je jasni cilj bio poboljšanje uvjeta korištenja toga prostora, što se ponajprije odnosi na šetnje i boravak na otvorenom. Na isti način, u drugoj polovici 20. stoljeća, montirane su i jednostavne klupe izrađene od tanke čelične konstrukcije s drvenim letvama. Unatoč spontanom karakteru kasnijih etapa uređenja i opremanja toga prostora i slabijem održavanju sad već razvijenih i sasvim stasalih nasada vegetacije, potkraj 20. i početkom 21. stoljeća urbani je život Trga bogat, a raznolikost njegovih ambijenata privlači različite skupine korisnika, pa i pripadnike urbanih supkultura, poput tzv. *skatera*.

Osim kao prostor ispunjavanja raznih funkcija boravka na otvorenom, krajobrazno uređenje toga prostora u svim je svojim fazama iznimno vrijedno i u slici grada, u kojoj volumen, teksture i tonovi različitih biljnih vrsta (od crnogoričnih stablašica poput *Taxus baccata* – tisa, preko različitih vrsta javora i platana do niže grmolike vegetacije i cvjetnih partera) čine atraktivnu pejzažnu kompoziciju. Krajobrazno uređenje, planirano dakle u kontrastu s arhitekturom zgrade Doma HDLU-a, ujedno joj pruža i vizualno atraktivan okoliš, pridonoseći njezinoj vrijednosti, ali i vrijednosti

cijeloga šireg urbanističkog poteza, u cjelini koju čini sa spomenutim Trgom kralja Petra Krešimira IV.

Popis biljnih vrsta prisutnih u ranijim fazama uređenja:

stablašice:

Acer dasycarpum – srebrnolisni javor

Acer platanoides – javor mliječ

Aesculus hippocastanum – divlji kesten

Chamaecyparis lawsoniana – pačempres

Magnolia stellata – zvjezdasta magnolija

Platanus x acerifolia – platana

Picea pungens – bodljikava smreka

Pinus nigra – crni bor

Platanus acerifolia – javorolisna platana

Taxus baccata – tisa;

grmolike vrste:

Berberis vulgaris – žutika

Calycanthus floridus – kalikantus

Chaenomeles japonica – japanska dunja

Cornus sanguinea – svib

Indigofera decora – indigofera

Juniperus horizontalis – puzava borovica

Ligustrum vulgare – kalina

Lonicera tatarica – tatarska kozokrvina

Philadelphus coronarius – pajasmin

Pinus mugo – planinski bor

Rosa spp. – razne vrste ruža

Spiraea bumalda – suručica

Symphoricarpos orbiculatus – biserak

Syringa vulgaris – jorgovan

Viburnum rythidophyllum – kineska hudika

Vitex agnus-castus – konopljika.

28 BARBARA VUJANOVIĆ, Meštrovićev paviljon i paviljoni: mijene građevine kao odrazi vremena i prostora, u: *Meštrovićev znak u Zagrebu – arhitektura. 80 godina Meštrovićeva paviljona*, Zagreb, 2018., 47–64.

29 KRAŠEVAC, IRENA; BJAŽIĆ KLARIN, TAMARA; KOLEŠNIK, LJILJANA; HORVAT-LEVAJ, KATARINA, *Dom Hrvatskoga društva likovnih umjetnika – Meštrovićev paviljon. Trg žrtava fašizma 16, Zagreb. Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica*. Konzervatorski elaborat, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2022.

Trg kralja Petra Velikog Oslobođioca, 1939.

Pogled na džamiju, 1947.

Pogled na Muzej revolucije/ Pogled na Trg žrtava fašizma, 1950.

Pogled na Muzej revolucije, 1956.

Stanje trga, 2012.

3.3. Osvrt na građanske inicijative u vrijeme i nakon intervencije u prostor Trga žrtava fašizma 2018. godine

(Frano Jakšić)

Spomenutom intervencijom iz 2018. godine, Trg žrtava fašizma potpuno mijenja svoj prostorni karakter. Neodržavanje vegetacije od početka 21. stoljeća rezultira radikalnom intervencijom uklanjanja stabala i ostalog bilja na temelju projekta Studija ELLE d. o. o. Pejzaž Trga žrtava fašizma tako postaje ujednačena travnata površina, dok su inicijalno vijugave staze zamijenjene pravocrtima.

Intervencija je nastala bez javnog arhitektonskog natječaja, javne rasprave i prezentacije, bez uključenja javnosti i struke; provedena je prema troškovniku za uređenje javnih i zelenih površina te prema glavnom projektu. Idejni i glavni projekt temeljeni su na elaboratu koji 1998. izrađuje Gradski zavod za zaštitu spomenika. Iako se novo stanje trga referira na izvornu Meštrovićevu zamisao, provedba nije dosljedna, a sama referenca je upitna. Meštrović 1934. godine crtežom prikazuje paviljon u sredini trga iz kojega se zrakasto širi osam širokih staza. Međutim, navedeni prikaz nikad nije pretočen u nacrt, a inicijalna Meštrovićeva ideja preinačivana je do 1938. godine. Stanje je dokumentirano fotografijama i nacrtima; ujedno predstavlja prvu fazu uređenja trga. Stoga je referiranje na inicijalnu perspektivu kao čiste travnate površine s paviljonom u sredini upitno.

Iako je fokus intervencije bilo uređenje javnih i zelenih površina, troškovnik je uključivao i radove na samom Meštrovićevu paviljonu, i to na obodnom stubištu. Naime, provedena je zamjena određenog broja blokova bračkog kamena vapnencem. Uklanjanjem stabala, grmlja i cvijeća prostor je izgubio hortikulturalna obilježja. Različite vrste visokog i niskog zelenila imaju brojne prednosti kad je riječ o postizanju kvalitete urbanoga javnog prostora. U prostornom smislu unosi dinamiku prostornih sekvenci. Trg žrtava fašizma intervencijom postaje isključivo 'zamrznuta' slika, reminiscentna plošnom logotipu, istovjetna sa svih strana i nepromjenjiva tijekom svih godišnjih doba, zelena travnata površina s bijelom rotondom.

Stanje trga neposredno prije zahvata obnove 2018.

Teško je uočiti određeno načelo hortikulturalnog oblikovanja na trgu tijekom desetljeća, stoga je doslovna rekonstrukcija određene povijesne faze nemoguća i nepotrebna. Možemo zaključiti da je u specifičnom kontekstu kompozicija slobodno grupiranih biljaka dobar kontrapunkt strogosti Meštrovićeva paviljona. Buduće stanje trga samo je nastavak te ideje. Unatrag nekoliko godina, zbog novog stanja trga potaknute su građanske inicijative kojima se upozoravalo na netransparentnost te intervencije, od kojih je najvažnija »Vratite magnoliju«. Građani su tim inicijativama kritizirali uklanjanje biljaka (posebice stabla magnolije, karakteristične za trg), prosvjedima tražeći prekid radova i ponovnu sadnju uklonjenih biljaka na trg. Zavod za zaštitu spomenika kulture 2021. godine daje pozitivan odgovor na ponovnu sadnju biljaka na prostor trga. Novo je stanje trga, uz građan-

ske inicijative i brojne pojedince, potaknulo i arhitektonsku, urbanističku, krajobraznu, umjetničku i humanističku struku da upozore na štetnosti i nepravilnosti intervencije. Na novo stanje trga reagirali su Hrvatska komora arhitekata (HKA), Udruženje hrvatskih arhitekata (UHA), Društvo arhitekata Zagreba (DAZ), Hrvatsko društvo krajobraznih arhitekata (HDKA), Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU), Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Zagreb (HDLU Zagreb), Hrvatsko udruženje likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti (ULUPUH), Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske (DPUH), Katedra za zaštitu baštine Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Hrvatska sekcija Međunarodnog udruženja likovnih kritičara (HS AICA). Dopisima, obraćanjima javnosti i priopćenjima isticali su da netransparentnim procedurama,

Magnolija u cvatu, 2009.

izostankom javnih arhitektonsko-urbanističkih natječaja, stručne valorizacije i građanske participacije nastaju štetne posljedice za kulturno dobro i javni prostor.

I Vijeće gradske četvrti Donji grad upozorava na netransparen-tnost intervencije zaključkom o prekidu radova 2018. godine.³⁰

30 Ana Benačić, *Grad nema, niti planira pribaviti dozvole za "drma-nje" po Meštrovićevom paviljonu* (26. 4. 2018.) <https://faktograf.hr/2018/04/26/grad-nema-niti-planira-pribaviti-dozvole-za-drma-nje-po-mestrovicевom-paviljonu/> (pristupljeno 30. srpnja 2024.); Ana Benačić, *Pala je i Štulićeva tisa, jer gradske vlasti tvrde da su stabla previše narasla* (12. 5. 2018.) <https://faktograf.hr/2018/05/12/pala-je-i-stuliceva-tisa-jer-gradske-vlasti-tvrde-da-su-stabla-previsе-nara-sla/> (pristupljeno 30. srpnja 2024.); TrisComHr, *Magnolija je vraćena: 'Ne ponovilo se! Izadite na izbore!'* (18. 3. 2021.) [https://tris.com.](https://tris.com.hr/2021/03/magnolija-je-vracena-ne-ponovilo-se-izadite-na-izbore/)

Prosvjedi i aktivnosti građanskih inicijativa, uz kritike stru-ke na izvedeno stanje, upućuju na važnost održavanja vi-sokokvalitetne kulture građenja, koja podrazumijeva in-terdisciplinarnost, suradnju i participaciju u promišljanju i oblikovanju javnih prostora kao aktivnih elemenata grada.

[hr/2021/03/magnolija-je-vracena-ne-ponovilo-se-izadite-na-izbore/](https://faktograf.hr/2021/03/magnolija-je-vracena-ne-ponovilo-se-izadite-na-izbore/) (pristupljeno 30. srpnja 2024.); Barbara Vujanović, *Povijest preure-đenja i preuzimanja Meštrovićeva paviljona i okolnoga prostora – od džungle do Instagrama* (15. 12. 2021.), <https://hrcak.srce.hr/274518> (pristupljeno 2. rujna 2024.) »Štulićeva tisa« je motiv s fotografije naslovnice trećega studijskog albuma *Filigranski pločnici* grupe Azra, objavljenoga u lipnju 1982. Fotografija je snimljena s istočne strane Meštrovićeva paviljona, a s desne strane na fotografiji se nazire drvo tise.

Glavni – izvedbeni arhitektonski projekt za uređenje javnih i zelenih površina na Trgu žrtava fašizma oko Doma hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu, Studo ELLE d.o.o, 2016.

Javne i zelene površine oko Doma likovnih umjetnika nakon radova izvedenih 2018., snimljeno krajem 2022.

4.

SMJERNICE ZA UREĐENJE I OBNOVU

(Mate Rupić)

Pogled na Trg žrtava fašizma, 1958.

4.1. Smjernice za nove načine korištenja

Povijesno-umjetnička te urbanističko-krajobrazna analiza postojećega stanja Trga žrtava fašizma, uz valorizaciju prethodnih etapa i razdoblja uređenja, pokazale su jasnu potrebu za korištenjem te javne površine u svrhu boravka stanovnika Zagreba, posjetitelja i turista na otvorenom. U tom kontekstu važno je odrediti uvjete i pravila za povratak nekih ranijih načina korištenja te površine, ali i novijih.

4.1.1. Smjernica 1

U budućim fazama oblikovanja, uređenja i održavanja svih otvorenih površina potrebno je zadržati njihov otvoren karakter i uključivi režim korištenja tako da otvorene površine budu javno dostupne svima, u svako doba dana i cijele godine.

4.1.2. Smjernica 2

U planiranju budućega krajobraznog oblikovanja posebnu pozornost u formiranju nove/obnovljene prostorne matrice treba posvetiti odnosu puno – prazno, odnosno ploha – volumen, na način koji omogućava obnovu nasada i ponovno postavljanje različitih vrsta urbane opreme, naročito vodeći računa o raznolikosti ambijenata i izbjegavanju jednoličnosti.

4.1.3. Smjernica 3

Potrebno je promisliti o mogućnosti održavanja kulturnih manifestacija na otvorenom na cijelom području obuhvata te u suradnji s Gradom Zagrebom i potencijalnim korisnicima (ponajprije HDLU-om) razviti strategije oblikovanja trajne i/ili privremene opreme kao infrastrukture za manifestacije. Tu je opremu nužno planirati tako da ne narušava cjelokupni zaštićeni prostor Trga.

4.1.4. Smjernica 4

Uz planiranje budućega krajobraznog oblikovanja treba preispitati postojeće trase staza (užih, koje danas služe pješacima, te širih, koje su ujedno prilaz zgradi Doma HDLU-a automobilom) s ciljem stvaranja sinergije prostornih slojeva i odnosa *hardscape* (opločenih) i *landscape* (zelenih) površina. U definiranju odnosa prema postojećim trasama staza te planiranju novih, vrlo je važno poboljšati pristupačnost zgradi i okolnim površinama osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti.

4.1.5. Smjernica 5

Obnovljene parkovne nasade i sve vrste zelenila (visoko zelenilo – stablašice, nisko zelenilo – grmolika vegetacija i parter) potrebno je planirati i pozicionirati tako da ne potiču fragmentiranje i ograđivanje prostora te posljedično nedostupnost dijelova Trga. Pritom je naročito važno kvalitetno definirati odnos rubnih zona Trga prema okolnoj arhitekturi i urbanističkim osima; treba isticati kvalitete vizura prema prostoru i iz prostora prema okolišu.

4.1.6. Smjernica 6

U zonama zelenih površina moguće je promišljanje krajobraznog oblikovanja, prije svega modeliranja terena prema zonama nasada. U tu svrhu moguće je planirati manje denivelacije i izdignuća terena, koji će sa zasađenim biljnim materijalom pridonijeti prostornoj kompoziciji, omogućavajući veću raznolikost ambijenata, a time i načina korištenja. Cjelokupni dojam terena treba biti ujednačen i usklađen.

4.1.7. Smjernica 7

U svrhu razvoja boravišnih potencijala, potrebno je u krajobraznoj obnovi Trga žrtava fašizma planirati zone boravka i pripadajuću urbanu i parkovnu opremu te osnovnu infrastrukturu.

4.1.8. Smjernica 8

Obnovljene, odnosno nove parkovne nasade i sve vrste zelenila (visoko zelenilo – stablašice, nisko zelenilo – grmolika vegetacija i parter) potrebno je planirati i pozicionirati tako da ne potiču fragmentiranje i ograđivanje prostora te posljedično nedostupnost dijelova Trga.

4.1.9. Smjernica 9

Postojećim društvenim skupinama i supkulturama prisutnima na prostoru Trga (srednjoškolci, ljudi u šetnji sa psima, *skateri*) treba omogućiti daljnje slobodno kretanje otvorenim površinama, uz edukaciju o važnosti očuvanja toga prostora i svih njegovih građenih i zelenih elemenata te opreme.

4.1.10. Smjernica 10

Preporuka je da se pri obnovi i svakoj dopuni otvorenih prostora Trga žrtava fašizma novim sadržajem, u njihovo osmišljavanje uključi i građanstvo, sudjelovanjem u javnim izlaganjima, raspravama, radionicama i sl.

4.2. Smjernice za tretman arhitektonskih elemenata

Analiza postojeće materijalnosti prostora (parterne i druge obrade površina) te valorizacija prethodnih etapa oblikovanja utvrdile su smanjenu kompleksnost te pretjeranu jednoobraznost postojećega stanja. U svrhu poboljšanja takvoga stanja, ovim elaboratom predlažu se smjernice za tretman postojećih arhitektonskih elemenata, ali i onih predviđenih za rekonstrukciju, kao i potencijalnih novih materijala.

4.2.1. Smjernica 11

Postojeće kamene elemente (blokove) stuba uz paviljon preporučljivo je zadržati te u budućnosti mijenjati isklju-

čivo elemente koji su pretrpjeli mehanička oštećenja, dok se nečistoće i biološki slojevi nastali na postojećem materijalu tretiraju PVC četkama i pranjem vodom pod tlakom. Valja izbjegavati abrazivna i za sve vrste nasada štetna kemijska sredstva.

4.2.2. Smjernica 12

Postojeće kamene elemente (blokove) rubnjaka uz pješačke staze moguće je, u slučaju promjena u trasama tih staza, ponovno iskoristiti. Isto vrijedi i za opločenje od granitnih kocaka; u budućnosti je potrebno mijenjati isključivo elemente koji su pretrpjeli mehanička oštećenja, dok se nečistoće i biološki slojevi nastali na postojećem materijalu tretiraju PVC četkama i pranjem vodom pod tlakom. Valja izbjegavati abrazivna i za sve vrste nasada štetna kemijska sredstva.

4.2.3. Smjernica 13

Moguće nove i/ili obnovljene trase staza moguće je planirati i u drugom materijalu, adekvatnom takvom tipu otvorene površine. Kvalitetnim planiranjem, oblikovanjem te izvedbom i upotrebom različitih i/ili kontrastnih materijala moguće je povećati upojnost otvorenih površina Trga, olakšati pristup osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti te u prostoru definirati hijerarhiju komunikacija i odvojiti funkcije kolnog i pješačkog pristupa Domu HDLU-a i svim zelenim površinama.

4.2.4. Smjernica 14

U sklopu budućeg projekta obnove i uređenja Trga žrtava fašizma nužno je izraditi zasebne elaborate i projekte koji će se odnositi na oblikovanje rasvjete i oblikovanje i izvedbu elemenata signalizacije u prostoru. Tim dvama slojevima projekta potrebno je posvetiti posebnu pozornost u svim fazama projekta (Idejno rješenje, Glavni projekt,

Izvedbeni projekt), uz angažman odgovarajućih stručnih osoba i projektanata.

4.2.5. Smjernica 15

U obnovi cjelokupne infrastrukture Trga i prilaznih ulica 1998. godine, postavljena je specijalno izrađena izvorna rasvjeta; preporuka je da je se zadrži, tj. očuva.

4.2.6. Smjernica 16

U sklopu konzervatorskog elaborata o Domu HDLU-a / Meštrovićevu paviljonu sugerirano je premještanje trafostanice iz zgrade paviljona na predloženu adekvatnu poziciju (ispod kolnog pristupa iz Ulice Franje Račkoga – sjeverozapadni kolni prilaz).

4.3. Smjernice za krajobrazno uređenje i održavanje parka

4.3.1. Smjernica 17

U svrhu osiguranja kvalitetnoga krajobraznog oblikovanja i uređenja, budućem projektu obnove treba pristupiti cjelovito i interdisciplinarno, tako da projekt vode relevantni stručnjaci te da se provodi prema pravilima struke i fazama: Idejno rješenje, Glavni projekt, Izvedbeni projekt.

4.3.2. Smjernica 18

U svrhu poboljšanja bioraznolikosti zelenih površina, treba ih oblikovati i urediti referiranjem vrste prisutne u ranijim nasadima (npr. ikonična skupina tisa na kraju starije istočne staze) te korištenjem raznih biljnih vrsta, posebno zavičajne i autohtone vrste te uz strogo izbjegavanje invazivnih i alergernih biljnih vrsta. Raspored, grupiranje i visina pojedinih vrsta stablašica i grmolikog bilja ne smije posve zaklanjati pogled na zgradu Meštrovićeva paviljona.

4.3.3. Smjernica 19

Svakako se treba posvetiti i krajobraznom uređenju partera, koji se može planirati i kao vrstama, teksturama i tonovima bogatija površina, posebno sadnjom trajnica, cvjetnih vrsta i pokrivača tla umjesto intenzivnog travnjaka, što će posljedično povoljno utjecati i na potrebe za svakodnevnim održavanjem toga prostora, naročito potrebe za navodnjavanjem. Navedeno je potrebno uvrstiti u budući Plan održavanja zelenih površina.

4.3.4. Smjernica 20

Preporuka je ovoga elaborata da se nakon izvedbe budućega projekta pristupi izradi dokumenta cjelokupnog Plana održavanja parka, prema pravilima struke, za koje bi bilo ovlašteno lokalno komunalno poduzeće. Tim bi se planom definirale zone, vrste i intenziteti održavanja u različitim razdobljima godine, na cijelom prostoru parka.

5.

KARTOGRAFSKI
PRILOZI

(Frano Jakšić)

7.1. Tlocrtna rekonstrukcija etapa krajobraznog uređenja (1934.-2024.)

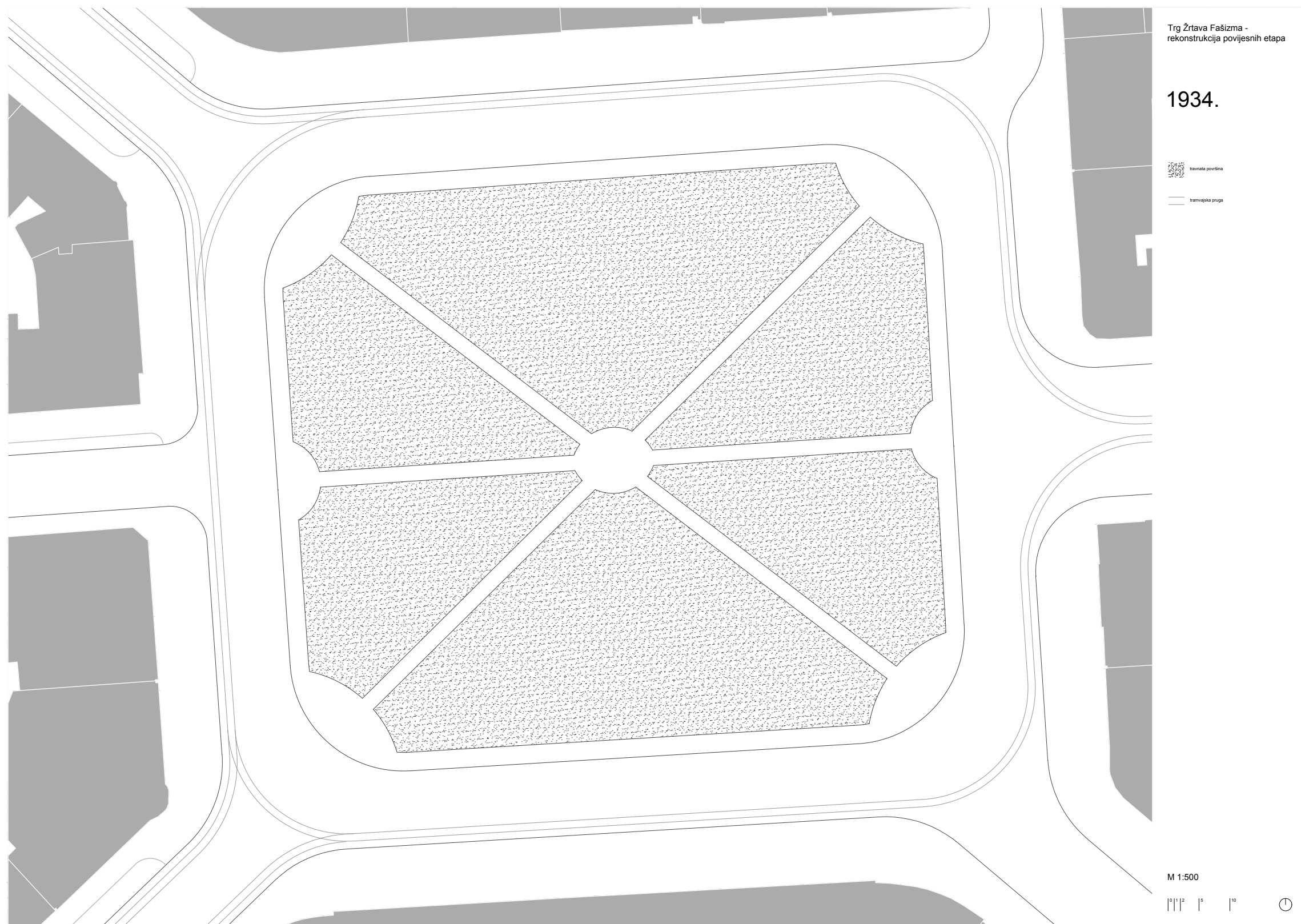
U svrhu analize i tumačenja te valorizacije prethodnih etapa krajobraznog uređenja Trga žrtava fašizma, a na temelju dostupne arhivske građe (povijesnih karata Donjeg grada, nacрта te prije svega datiranih fotografija) izrađeni su tlocr-

ti koji ih grafički rekonstruiraju. Na tim kartografskim prikazima vidljiva je cjelokupna povijest ovog prostora, od njegovog prvotnog urbanističkog oblikovanja do danas te je na temelju njih moguće tumačiti promjene, nadopune i preuređenja svih otvorenih površina na Trgu. U kontekstu ovog elaborata kartografski prikazi zorno grafički i na čitak način prikazuju kompleksnost njegove prošlosti, društve-

no-političkih procesa i funkcija koje je u posljednjih 90 godina ispunjavao. Stav je autora ovog elaborata kako će u budućnosti doprinijeti cjelovitoj i stručnoj obnovi njegovog uređenja te biti vrijedna podloga za buduće planiranje, oblikovanje, uređenje, ali i održavanje Trga žrtava fašizma.

7.1.1. Tlocrt uređenja 1934. godine

- prikazuje Trg prije izgradnje Meštrovićevog paviljona, otvorenu travnatu plohu sa 6 pravocrtnih pješačkih staza koje se u simetričnoj matrici protežu iz središta prema obodu

7.1.2. Tlocrt uređenja 1938. / 1939. godine

- izvorno krajobrazno uređenje Trga nakon izgradnje paviljona, sa tri zelene površine na kojima su vidljiva tek zasađena vegetacija, odijeljene s dvije vijugave pješačke staze nasute kamenim agregatom, na jugu i istoku
- formiran je pojas granitnog opločenja uz paviljon te široka polukružna staza s dva prilaza na zapadu i sjeveru, koja definira sjeverozapadnu površinu formalnije prostorne osnove, s dvije zelene površine koje flankiraju produženje osi ulice prema nekadašnjem Trgu burze
- 3 glavne zelene površine obodno su definirane živom ogradom

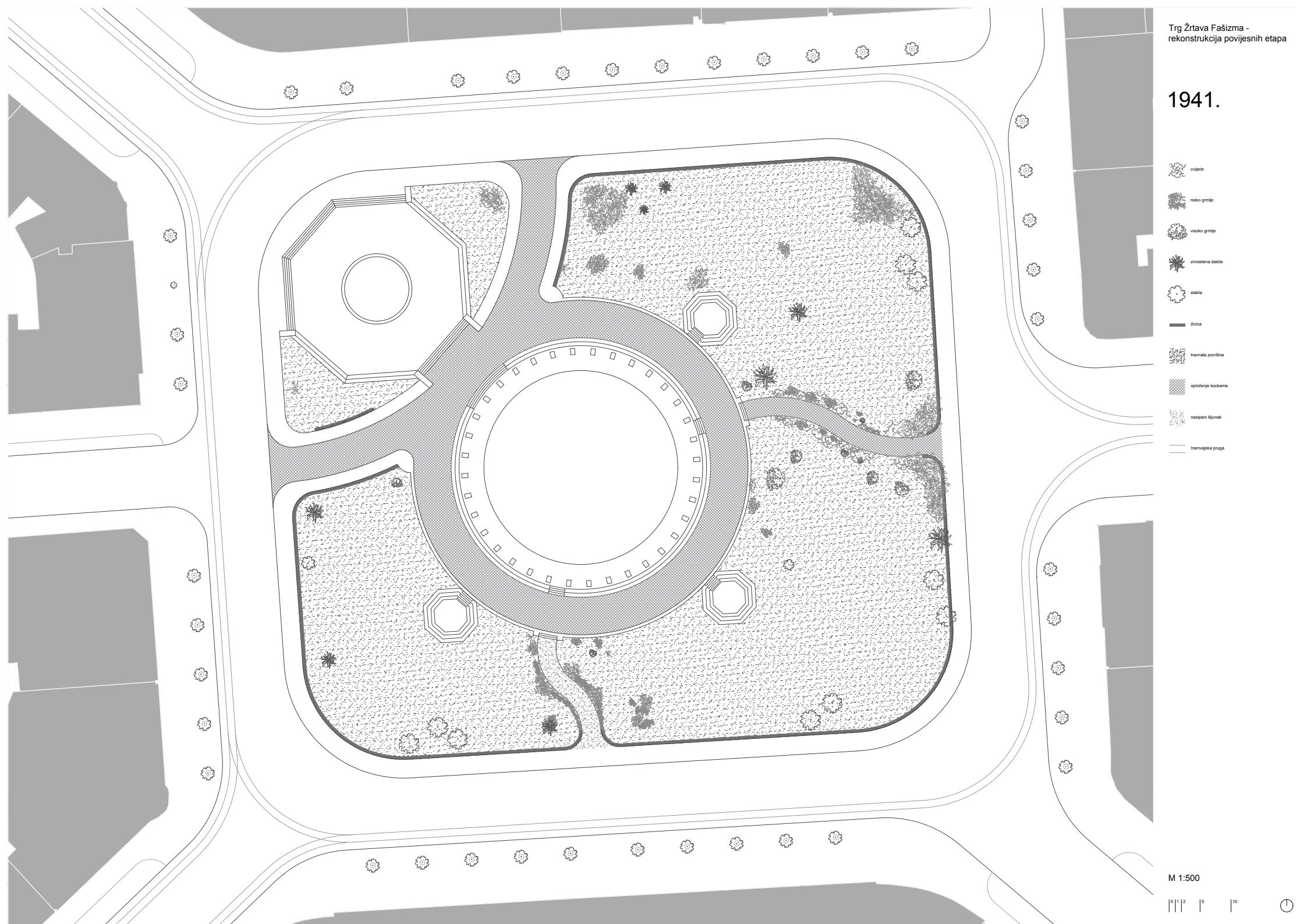
7.1.3. Tlocrt uređenja 1939. / 1940. godine

- uređenje Trga nepromijenjeno je u odnosu na prethodni tlocrt, a cijela urbanistička cjelina oplemenjena je obodnim drvoredom uz ulice koje okružuju prostor Trga sa sve 4 strane

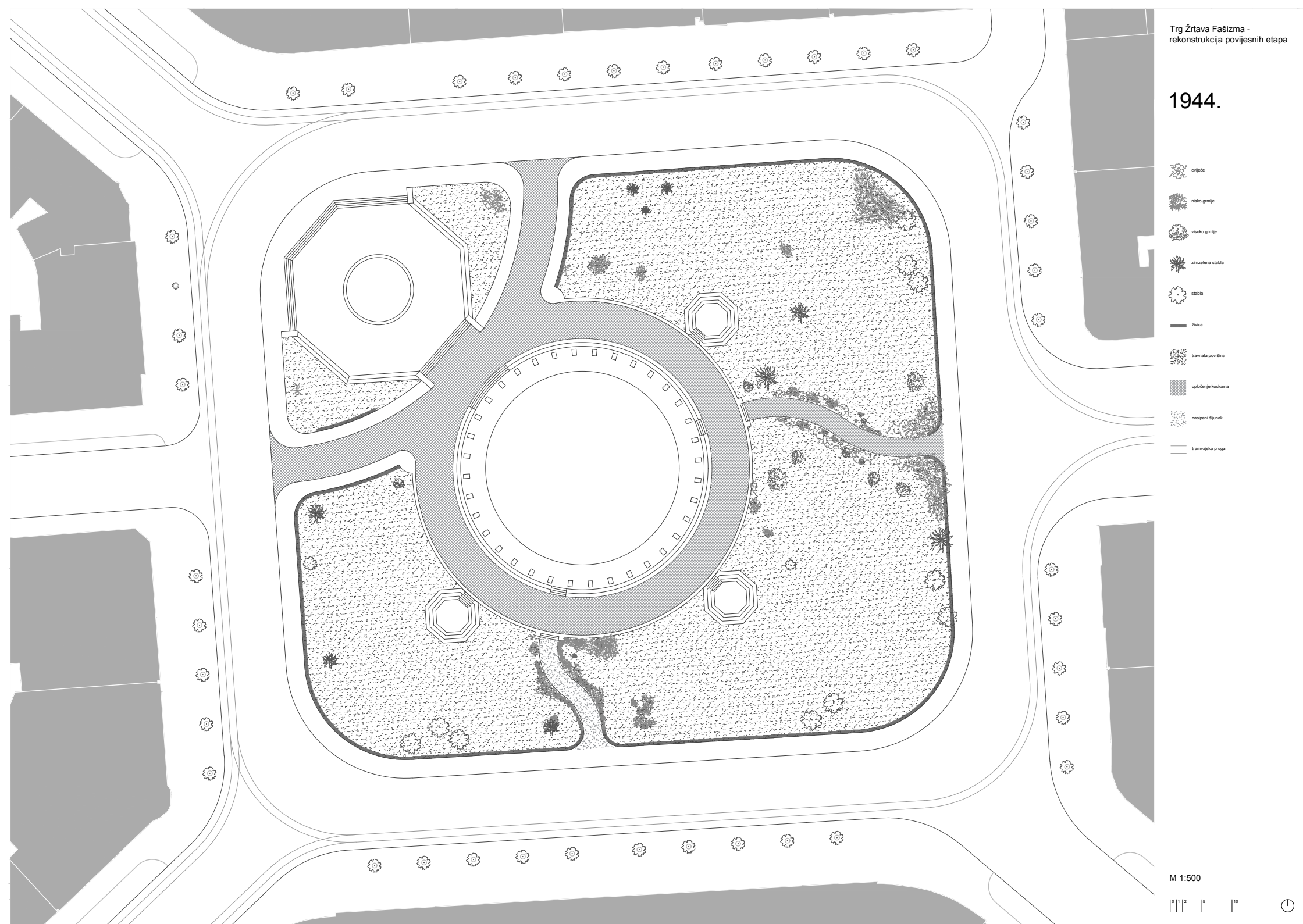
7.1.4. Tlocrt uređenja 1941. godine

- prenamjenom paviljona u džamiju uklonjen je dio nasada radi izgradnje 3 minareta
- sjeverozapadna površina preoblikovana je sukladno promjenama u prostornoj matrici te je izgrađena fontana s okolnim kamenim opločenjem prema projektu arhitekta Stjepana Planića
- istočna vijugava staza opločena je granitnim koc-kama, materijalom isto-vjetnom kružnom pojasu opločenja uz zgradu

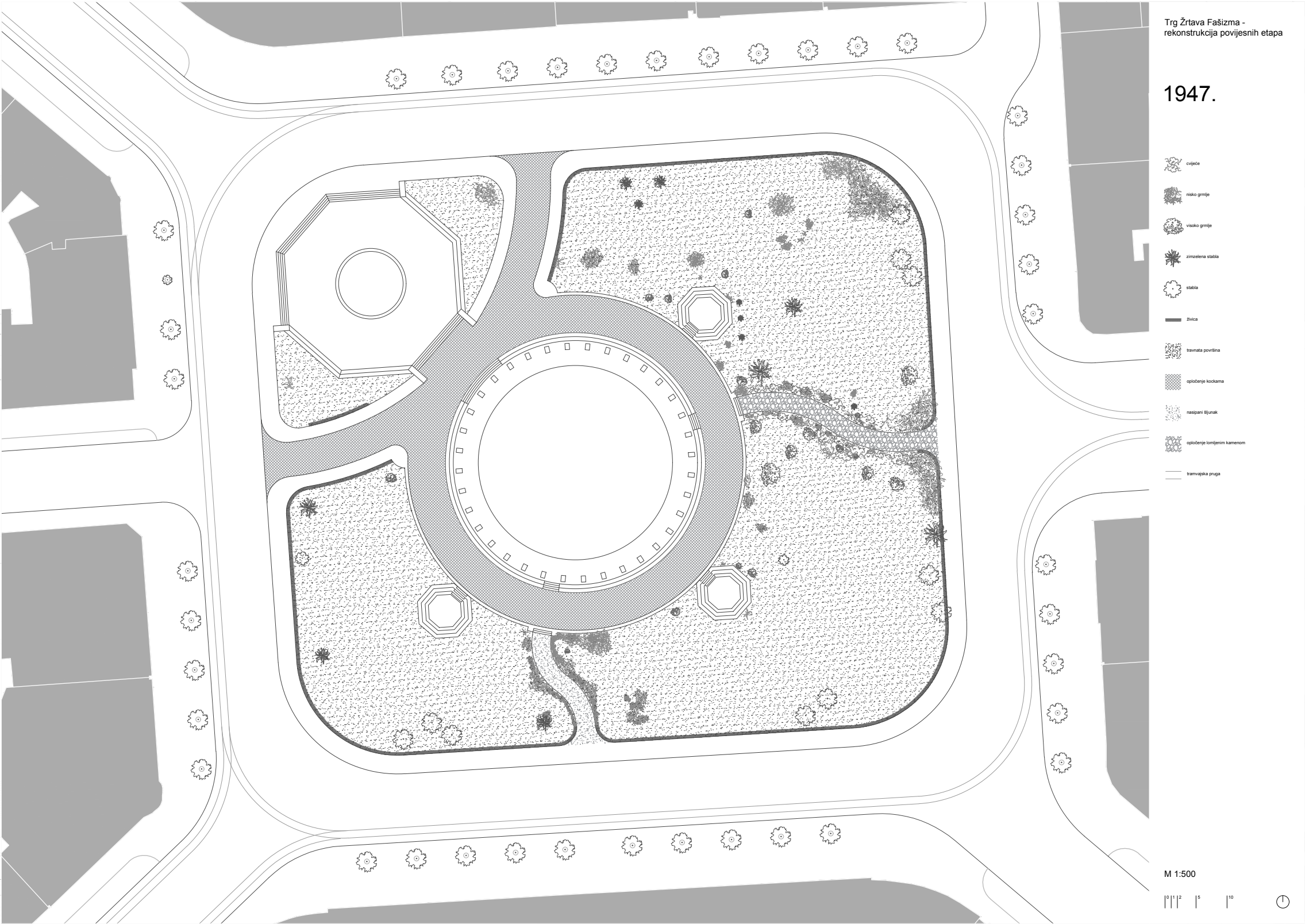
7.1.5. Tlocrt uređenja 1944. godine

- vidljive su manje promjene unutar nasada, uklanjanje grupe grmoli-ke vegetacije uz sjeverni prilaz i dodatno podizanje cvjetnih nasada uz vijugave staze

7.1.6. Tlocrt uređenja 1947. godine

- prenamjenom zgrade iz džamije u Muzej narodnog oslobođenja nasadi zelenila povećavaju se sadnjom grmolike vegetacije uz baze minareta
- zamjena opločenje istočne vijugave staze pločama lomljenog kamena

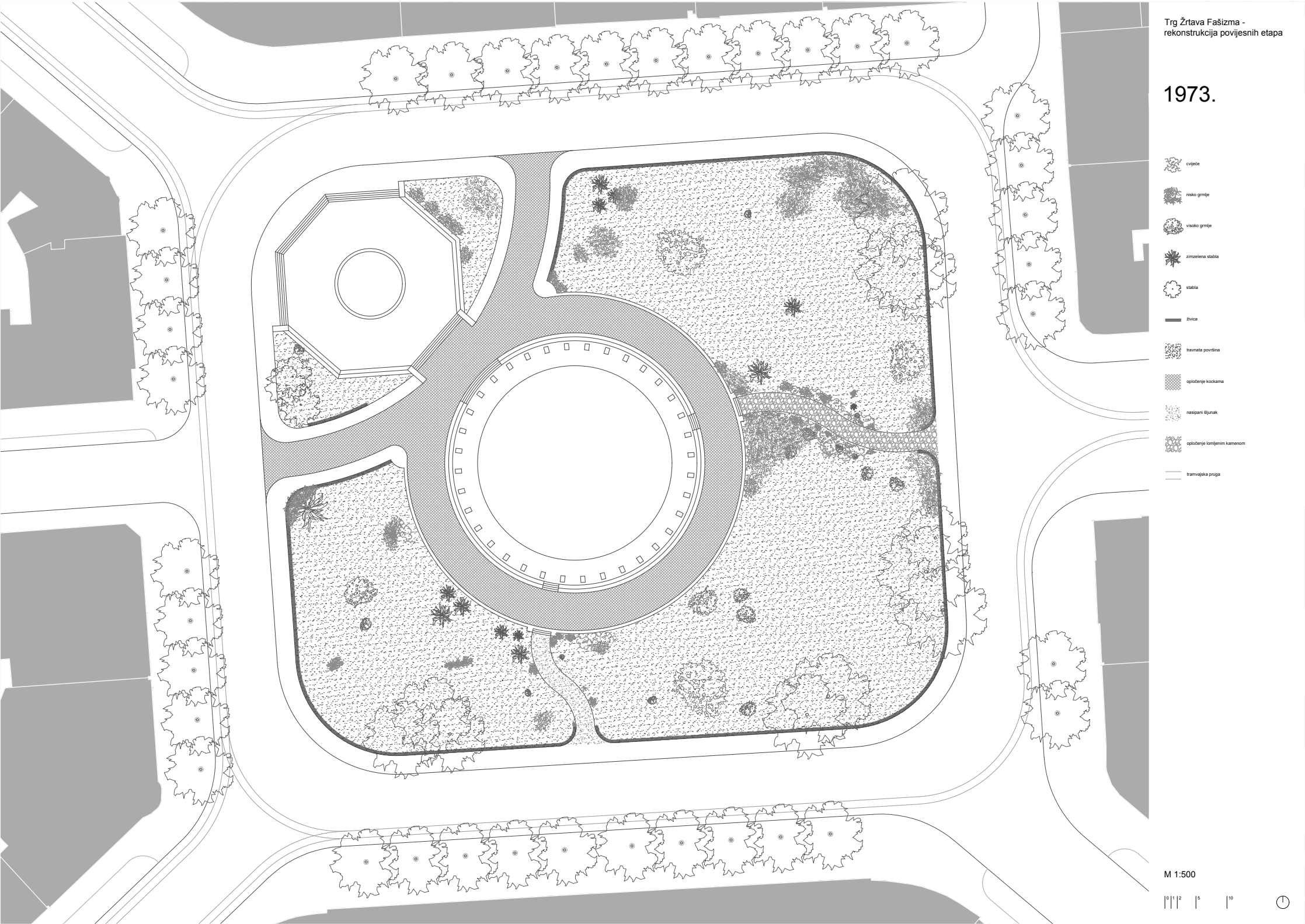
7.1.7. Tlocrt uređenja 1950. godine

- srušeni su minareti i njihovi temelji, a nasadi se nadopunjavaju sadnjom nove grmolike vegetacije i stabala, od čega su najznačajnije tise na spoju istočne vijugave staze i pojasa oko paviljona

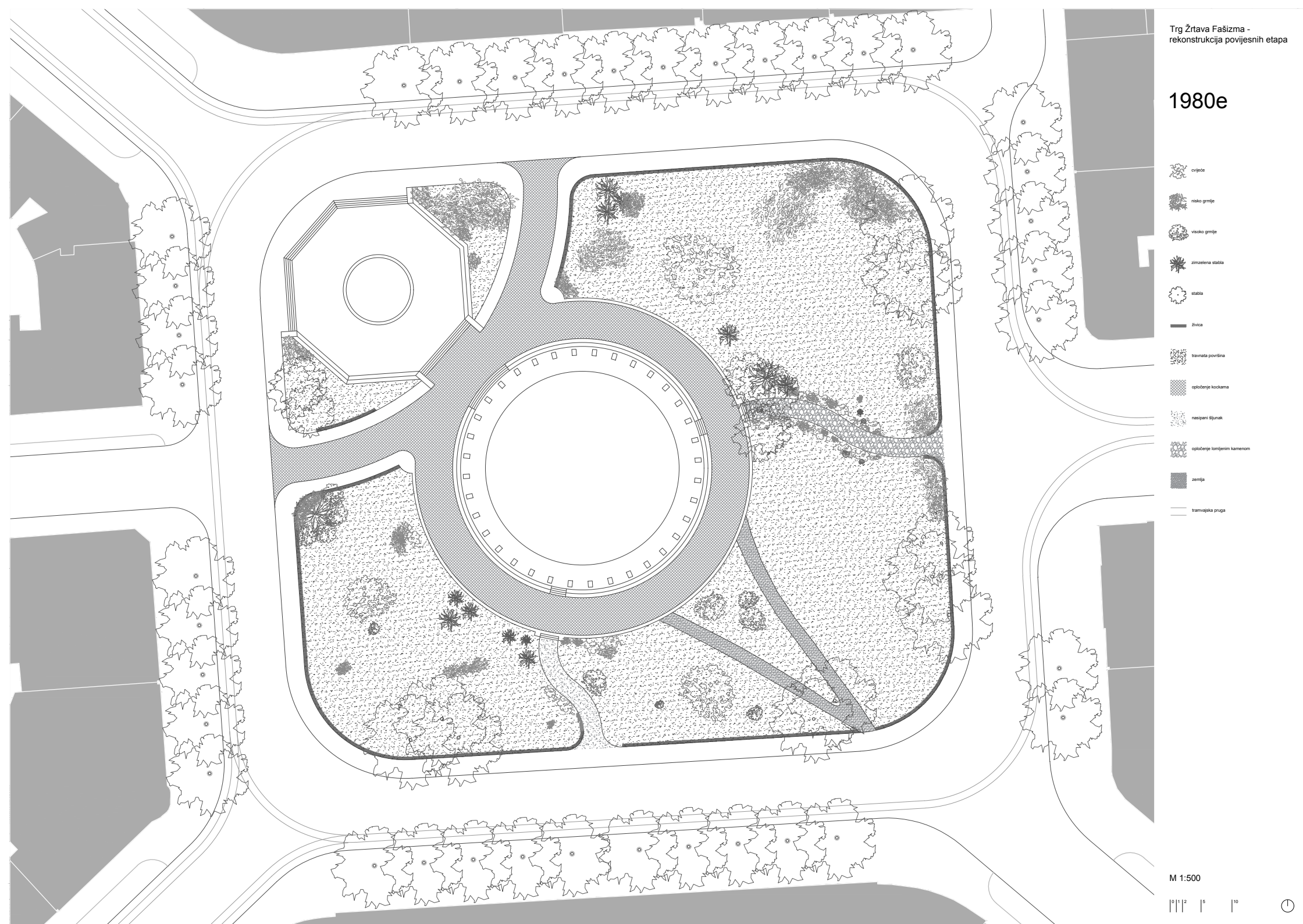
7.1.8. Tlocrt uređenja 1973. godine

- vidljivo je kako su ranije uspostavljeni nasadi sa-
svim stasali, a stablašice
i grmolika vegetacija u
punoj veličini
- površine pod cvjetnim
parterom donekle su sma-
njene, poglavito u zoni
južne vijugave staze

7.1.9. Tlocrt uređenja 1980e godine

- nasadi su u svom punom volumenu, a vegetacija u odrasloj dobi što povećava potrebe za održavanjem, prije svega orezivanjem, koje je izostalo ili se izvodi paušalno i periodički
- na trasama utabanih pješačkih pravaca u ozelenjenom parteru nastaju dvije nove staze u formi dijagonala koje se spajaju u jugoistočnom kutu Trga i čine novu vezu sa pješačkim prijelazom i osi u smjeru današnjeg Trga kralja Petra Krešimira

7.1.10. Tlocrt uređenja 1999. godine

- dvije dijagonalne staze popločavaju se lomljenim kamenom, a primjetan je i nestanak nekoliko stablašica (sjeveroistočni kut) te praznine u liniji žive ograde, sve uslijed slabog održavanja nasada
- južna vijugava staza također se popločava lomljenim kamenom te je usklađeno s ostalim pješačkim stazama
- uz glavne pješačke komunikacije dodana je urbana i parkovna oprema – klupe i koševi za otpatke

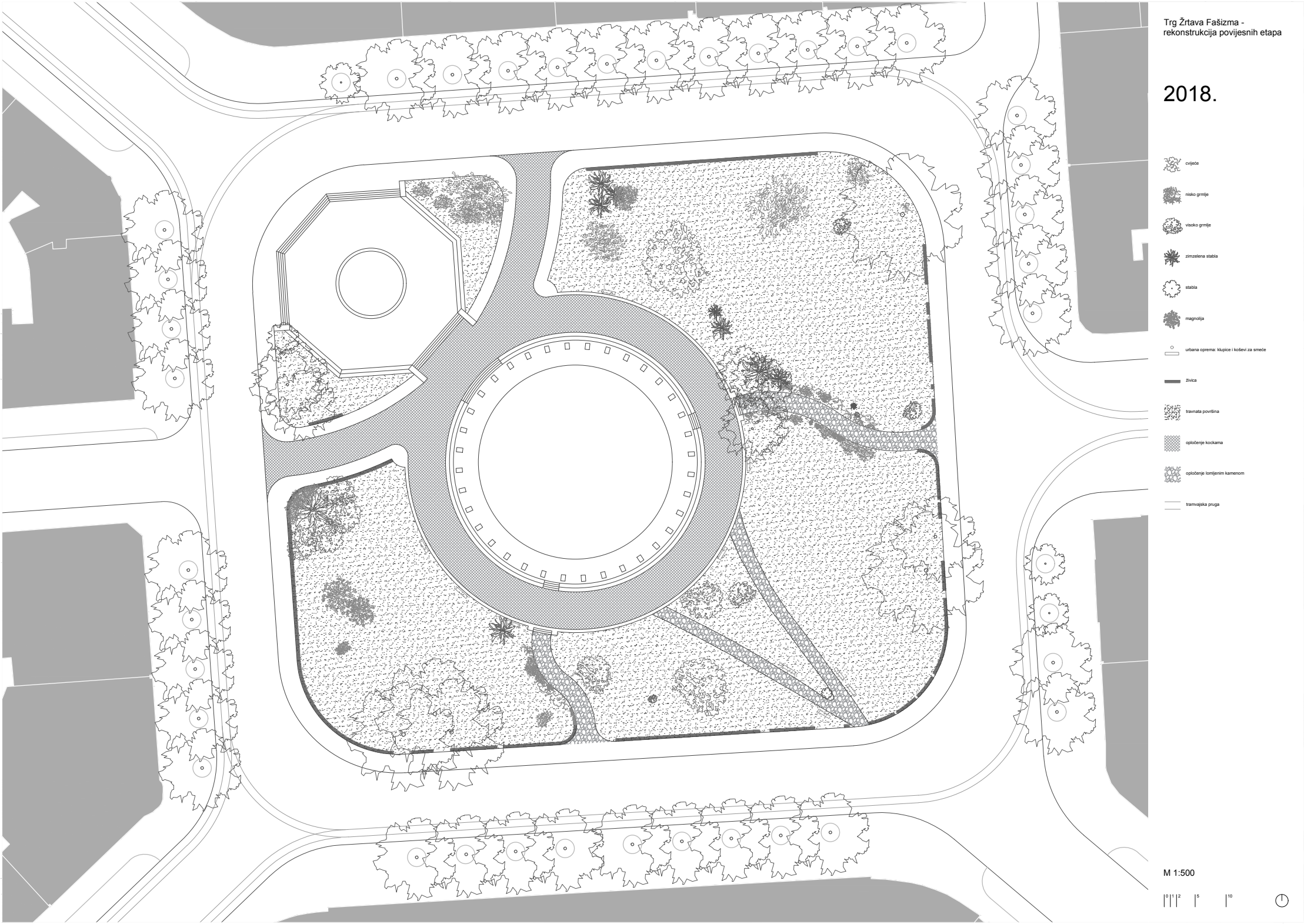
7.1.11. Tlocrt uređenja 2000-te godine

- uklonjena je manja grupa stabala na spoju dviju dijagonalnih staza i nogostupa uz Trg

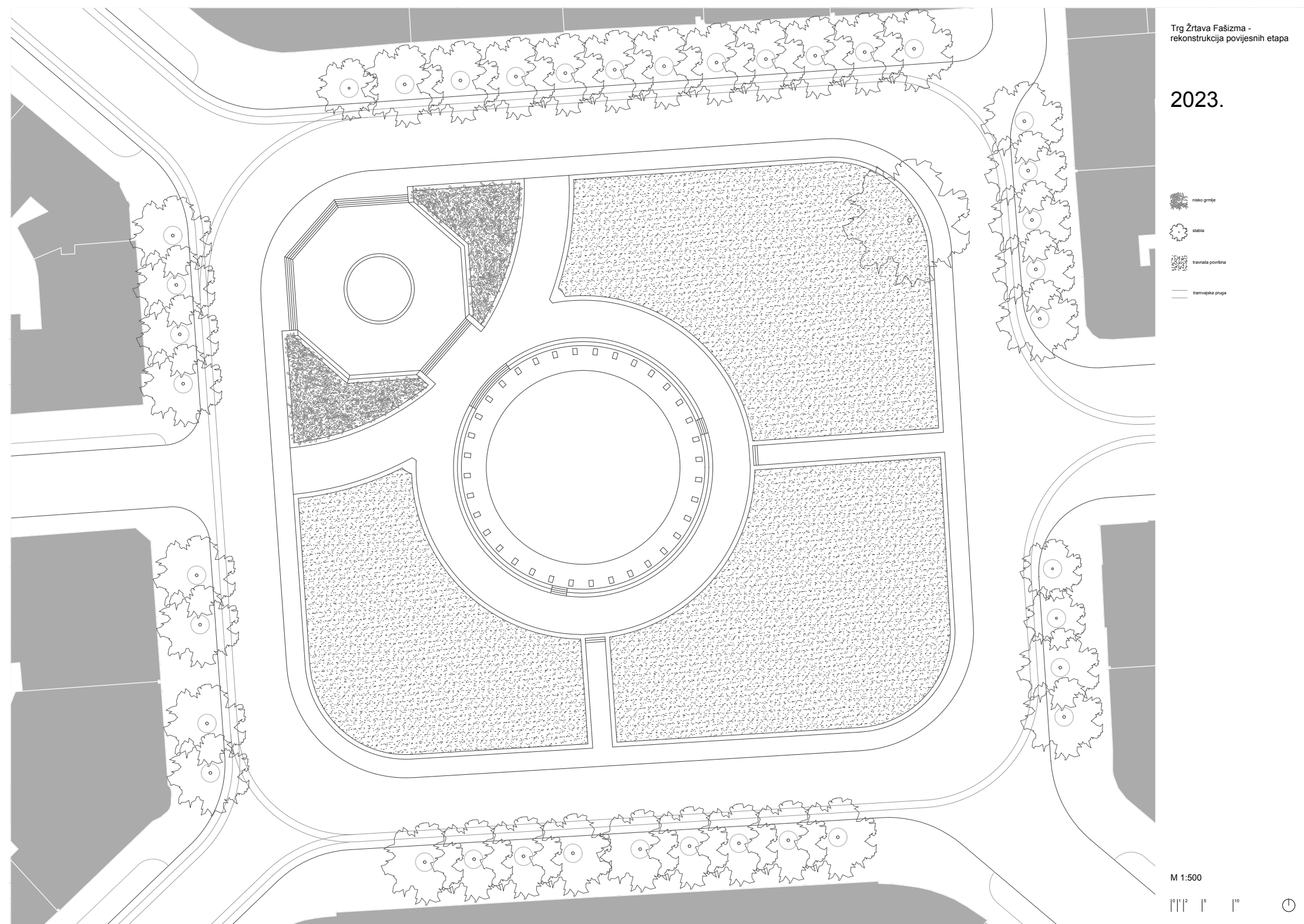
7.1.12. Tlocrt uređenja 2018. godine

- nema značajnijih promjena u uređenju u odnosu na prethodnu etapu, izuzev uklanjanja dijela stablašica, sada i u obodnim drvo-redima ulica oko Trga

7.1.13. Tlocrt uređenja 2024. godine

- svi nasadi uklonjeni su (izuzev jednog primjerka platane u sjeveroistočnom kutu), a zelene površine prenamijenjene u intenzivni travnjak engleskog tipa
- pješačke staze slobodnijih linija uklonjene su i zamijenjene pravocrtnima u osi sjever-jug i istok-zapad te popločane granitnim koc-kama
- uklonjena je i sva parkovna i urbana oprema
- svim stazama dodani su široki rubnjaci od blokova bijelog vapnenca pa je sada čitavo parterno uređenje jednoobrazno
- prostorna osnova, kao u fazi prije izgradnje paviljona, izrazito je formalna, a prostor Trga isključivo u funkciji reprezentacije paviljona, sada Doma HDLU

6.

BIBLIOGRAFIJA I ARHIVSKI IZVORI

5.1. Izvori

Hrvatski državni arhiv, fondovi:

HR-HDA-1979. Hrvatsko društvo likovnih umjetnika 1879. – 1992.

HR-HDA-148. Savska banovina. Tehničko odjeljenje (cjelina XV)

HR-HDA-219. Ministarstvo prometa i javnih radova NDH (dosje Džamija)

HR-HDA-609. PIONIR d.d. za tehnička poduzeća Zagreb (nacrti Doma umjetnosti iz 1934.)

Državni arhiv u Zagrebu, fondovi:

HR-DAZG-24 Građevni odjel, Odsjek za općinske zgrade III-5, G.O. 249-252

HR-DAZG-882 Narodni odbor oblasti Zagreb

HR-DAZG-1122 Zbirka planova i nacrti grada Zagreba

HR-DAZG-948 Skupština Grada Zagreba. Sekretarijat za građevinstvo, komunalne i stambene poslove

Ostali arhivi i izvor slikovnih priloga

Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Dom likovnih umjetnosti
Grad Zagreb, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, dokumentacija

Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, arhiva i dokumentacija

Hrvatski povijesni muzej, Zbirka fotografija, filmova i negativa

Institut za povijest umjetnosti, arhiva i dokumentacija

Fotodokumentacija Instituta za povijest umjetnosti, arhiva Rado-
vana Ivančevića

Dokumentacijski odjel Hrvatskoga povijesnog muzeja: fotodo-
kumentacija

5.2. Arhivska periodika

(-) Pred izgradnjom reprezentativnog umjetničkog doma u Za-
grebu, *Jutarnji list*, XIX/6741 (8. studenoga 1930.), 5.

(-) Za novi umjetnički paviljon u Zagrebu, *Jutarnji list*, XX/6797
(5. siječnja 1931.),

(-) Idejne skice za Umjetnički dom, *Jutarnji list*, XX/6828 (5. ve-
ljače 1931.), 6.

(-) Umjetnički dom u Zagrebu. Sutra se otvara izložba osnova...,
Jutarnji list XX/6831 (8. veljače 1931.), 8.

(-) Na putu ostvarenja jedne kulturne ustanove u Zagrebu, *Ve-
čer*, VII/3058 (8. veljače 1931.), 3.

JOSIP PIČMAN, Projekt »Umjetničkog doma« u Zagrebu, u: *Ar-
hitektura*, 1–2 (1931.), 36–38.

BRANISLAV KOJIĆ, Skica za umjetnički paviljon u Zagrebu, u:
Arhitektura, 1–2 (1931.)

(-) Gradnja novog Umjetničkog paviljona u: *Obzor*, 13. siječnja
1932., 3.

(-) Ove godine bit će novi Umjetnički dom pod krovom, u: *Jutar-
nji list*, 21/7192. (9. veljače 1932.)

(-) Pitanje Umjetničkog paviljona, u: *Obzor*, 16. lipnja 1932., 3.

(-) Zemljište za novi umjetnički paviljon, u: *Jutarnji list*, XXII/7547
(2. veljače 1933.)

(-) Najbolje rješenje za konačno uređenje Trga kralja Petra, u:
Jutarnji list, 22/7636 (4. svibnja 1933.), 7.

(-) Novi umjetnički paviljon na Trgu kralja Petra, u: *Jutarnji list*,
22/7645 (13. svibnja 1933.), 2.

(-) Pred gradnjom reprezentativnog doma umjetnosti na Trgu
kralja Petra, u: *Jutarnji list*, 22/7688 (26. lipnja 1933.), 2.

(-) Dom Kralja Petra u Zagrebu. Zagreb će dobiti novu monu-
mentalnu građevinu, u: *Narodne novine*, XCIX/275 (30. stu-
denoga 1933.), 4.

(-) Započinje se sa gradnjom umjetničkog doma na Trgu kralja
Petra, u: *Jutarnji list*, XXIII/7987 (26. travnja 1934.), 9.

(-) Proglas Odbora za spomenik pok. kralju Petru Velikom Oslo-
bodiocu, u: *Novosti*, XXVIII/114 (26. travnja 1934.), 2.

(-) Osnova za gradnju Umjetničkog paviljona, *Svijet*, IX/20 (12.
svibnja 1934.), 395.

s.r., Inženjeri su nezadovoljni s Meštrovićevim projektom Doma
umjetnosti – Predstavka gradskom načelniku dru. Krbeku,
u: *Novosti*, XXVIII/131 (13. svibnja 1934.), 6.

(-) Inženjerska komora i gradnja Doma likovnih umjetnika, u:
Jutarnji list, XXIII/8010 (19. svibnja 1934.), 7.

(-) Zagrebački inženjeri u obranu staleških interesa, u: *Jutarnji
list*, XXIII/8015 (25. svibnja 1934.), 9.

(-) Dom likovne umjetnosti će se graditi, u: *Jutarnji list*, XXIII/8021
(31. svibnja 1934.), 10.

(-) Osnova za gradnju umjetničkog paviljona, u: *Svijet*, knj. XVII,
20 (1934.), 395.

(-) Izložba »Pola vijeka hrvatske umjetnosti« otvara se 18. XII, u:
Jutarnji list, XXVII/9581 (28. rujna 1938.), 8.

(-) Dom likovne umjetnosti Kralja Petra Velikog Oslobodioca u
Zagrebu otvoriće se u ponedjeljak 28. novembra, u: *Vreme*,
XVIII/6050 (22. studenoga 1938.), 7.

(-) Svečano otvorenje Doma likovne umjetnosti kao spomenika
Blagopokojnom Kralju Petru I Velikom Oslobodiocu, u: *No-
vosti*, XXXII/331 (2. prosinca 1938.), 6.

M., Izložba »Pola vijeka hrvatske umjetnosti«. Svečano otvore-
nje Doma likovne umjetnosti kralja Petra I. Velikog oslobo-
dioca, u: *Nova riječ*, III/105 (15. prosinca 1938.), 10–11.

(-) Dovršava se velebna džamija u Zagrebu, u: *Nova Hrvatska*,
11. 9. 1942., 6.

(-) Do ponedjeljka će se isprazniti Dom likovnih umjetnika, u:
Novi list, 16. 8. 1941., 10.

(-) Zadovoljstvo zagrebačkih muslimanskih Hrvata, u: *Novi list*,
1. 9. 1941., 6.

(-) Džamija izgrađena odlukom Poglavnika. Svaki minaret bit će
45 metara visok, u: *Novi list*, 21. 9. 1941., 7.

(-) Unutarnje uređenje džamije, u: *Novi list*, 14. 10. 1941., 5.

5.3. Elaborati

KISIĆ, DUBRAVKA, Muzej revolucije naroda Hrvatske. Konzer-
vatorska studija. MRNH, Zagreb, 1988.

CRNKOVIĆ, IVAN, Meštrovićev paviljon. Idejno rješenje, MR-
NH, Zagreb, 1988.

- CRNKOVIĆ, IVAN, Unutarnje uređenje Muzeja revolucije naroda Hrvatske. Iskaz površina, sastavio Darko Kalle, dipl. ing. arh., u Zagrebu, svibnja 1990.
- Dom likovnih umjetnosti. Trg hrvatskih velikana bb – Zagreb.* Projektni zadatak (program). Sanacija i adaptacija objekta, S E T I d.o.o., Zagreb, lipanj 1996.
- Ivan Meštrović. *Dom hrvatskih likovnih umjetnika. Postojeće stanje. Program obnove*, Zagreb, 2002. (projekt: Andrija Mutnjaković, kuratorij: Radovan Ivančević, predsjednik, Robert Šimrak, Zlatan Vrkljan, Feđa Vukić; organizacija: Nevena Tudor)
- Glavni – izvedbeni arhitektonski projekt za uređenje javnih i zelenih površina na Trgu žrtava fašizma oko Doma hrvatskih likovnih umjetnika u Zagrebu*, Studio ELLE d.o.o., Zagreb, prosinac 2016.
- Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja*, Studio OEL d.o.o., Zagreb, listopad 2022.
- KRAŠEVAC, IRENA; BJAŽIĆ KLARIN, TAMARA; KOLEŠNIK, LJILJANA; HORVAT-LEVAJ, KATARINA, *Dom Hrvatskoga društva likovnih umjetnika – Meštrovićev paviljon. Trg žrtava fašizma 16, Zagreb. Povijest gradnje, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica*. Konzervatorski elaborat, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2022.
- ## 5.4. Literatura
- BARBIĆ, VESNA, Meštrović i arhitekti, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 423 (1986.), 145–165.
- BJAŽIĆ KLARIN, TAMARA, Dom likovnih umjetnosti u Zagrebu – od ideje do realizacije, 1929. – 1939., u: *150 godina Hrvatskog društva likovnih umjetnika. Umjetnost i institucija*, HDLU i IPU, Zagreb, 2018., 139–161.
- BLAU, EVE; RUPNIK, IVAN, *Project Zagreb: transition as condition, strategy, practice*, Actar, Barcelona – New York, 2007.
- DAMJANOVIĆ, DRAGAN, *Zagreb. Arhitektonski atlas*, AGM, Zagreb, 2014.
- DEANOVIĆ, ANA, Meštrovićevi prostori, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 423 (1986.), 7–34.
- HNÍDKOVÁ, VENDULA, Hram hrvatskih umjetnika u kontekstu teških vremena, u: *Meštrovićev znak u Zagrebu – arhitektura. 80 godina Meštrovićeva paviljona*, katalog izložbe, Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer Meštrović, ur. Barbara Vujanović, Zagreb, 2018., 7–21.
- HANIČAR BULJAN, IVANA, Prilog za biografiju arhitekta Zvonimira Kavurića (1901. – 1944.), u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30 (2006.), 281–297.
- HRUŠKOVEC, TOMISLAV, *Dokumenti – argumenti: Meštrovićev Dom likovnih umjetnosti 1930 – 1990. Zbornik dokumenata i izbor tekstova o izgradnji, namjeni, vlasnicima, preudezbe i prenamjene*, HDLU, Zagreb, 1990.
- IVANČEVIĆ, RADOVAN, Destrukcija ili restauracija, u: *Vjesnik. Panorama subotom*, 10. studenoga 1991., 10–11.
- IVANČEVIĆ, RADOVAN, Kružna forma u opusu Ivana Meštrovića, u: *Život umjetnosti*, 43–44 (2003.), 46–75.
- IVANČEVIĆ, RADOVAN et al. (ur.), *Dom likovnih umjetnika Ivan Meštrović, 1938. – 2003.*, HDLU, Zagreb, 2003.
- KNEŽEVIĆ, SNJEŠKA, Lenucijeve avenije: nove prostorne osi Zagreba, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 44/2 (2020.), 143–160.
- KRAŠEVAC, IRENA (ur.), *150 godina Hrvatskog društva likovnih umjetnika. Umjetnost i institucija*, HDLU i IPU, Zagreb, 2018.
- KRAŠEVAC, IRENA, Meštrović mijenja Zagreb, u: *Kvartal*, XV, 1/4 (2018.), 50–54.
- MARUŠEVSKI, OLGA, *Društvo umjetnosti 1868. – 1879. – 1941.*, DPUH, Zagreb, 2004.
- MUTNJAKOVIĆ, ANDRIJA, Obnavljanje Doma likovnih umjetnosti u Zagrebu, u: *Dom likovnih umjetnosti Ivan Meštrović 1938. – 2003.*, monografija, HDLU, Zagreb, 2003., 128–138.
- MUTNJAKOVIĆ, ANDRIJA, Meštrovićev Dom umjetnosti: građenje, razgrađivanje i obnavljanje, u: *Art Bulletin*, 61 (2011.), 66–110.
- OFAK, ANA, *Agents of Abstraction*, London, 2019.
- PAVIČIĆ, SNJEŽANA, U krugu Meštrovićeva Doma likovnih umjetnosti 1930. – 1990., *Informatica museologica* 21 (1–2), (1992.), 72–75.
- PAVIČIĆ, SNJEŽANA, Dom likovnih umjetnosti – Meštrovićev paviljon u Zagrebu (povijest, namjena, obnova, stanje), u: *Zbornik II. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, (ur.) Irena Kraševac, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2007., 341–348.
- PLANIĆ, STJEPAN, Zagrebačke munare, u: *Džamija u Zagrebu*, Zagreb, 1943., 54–56.
- PLAZIBAT, DANICA, *Ivan Meštrović – tragovi u vremenu i prostoru*, Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 2015.
- RADOVIĆ MAHEČIĆ, DARJA, Dom Hrvatskog društva likovnih umjetnosti, u: *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih*, (ur.) Milan Pelc et al., Školska knjiga, Zagreb, 2007., 335–338.
- RADOVIĆ MAHEČIĆ, DARJA, Potez triju trgova (Trg hrvatskih velikana – Trg žrtava fašizma – Krešimirov trg) – urbani status istočne ekstenzije zagrebačkoga Donjeg grada, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 44/2 (2020.), 161–186.
- ŠIMRAK, ROBERT et al. (ur.), *Dom likovnih umjetnika Ivan Meštrović 1938. – 2003.*, HDLU, Zagreb, 2003.
- VUJANOVIĆ, BARBARA, Dom hrvatskih likovnih umjetnika – projekt Ivana Meštrovića: povijesni kontekst i današnje značenje, u: *Zbornik radova 2. kongresa hrvatskih muzealaca*, (ur.) Jasna Galjer, Zagreb, 2013., 107–112.
- VUJANOVIĆ, BARBARA, *Meštrovićev znak u Zagrebu*, Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 2017.
- VUJANOVIĆ, BARBARA, Meštrovićev paviljon i paviljoni: mijene građevine kao odrazi vremena i prostora, u: *Meštrovićev znak u Zagrebu – arhitektura. 80 godina Meštrovićeva paviljona*, katalog izložbe, Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer Meštrović, ur. Barbara Vujanović, Zagreb, 2018., 47–64.
- VUJANOVIĆ, BARBARA, Povijest preuređenja i preuzimanja Meštrovićeva paviljona i okolnoga prostora – od džungle do Instagrama, u: *Kvartal*, XVIII, 3/4 (2021.), 5–13.
- ZANKI, JOSIP (ur.), *Hrvatsko društvo likovnih umjetnika 1868. – 2011.*, monografija, HDLU, Zagreb, 2011.
- ZEMLJAK, IVAN, Dom likovnih umjetnosti u Zagrebu, u: *Građevinski vjesnik*, 2 (1939.), 17–23.

5.5. Mrežni izvori

European Framework for Action on Cultural Heritage, 5. 4. 2018.,

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication-n/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a1> (pristupljeno 14. rujna 2022.)

Ana Benačić, *Grad nema, niti planira pribaviti dozvole za „drmanje” po Meštrovićevom paviljonu* (26. 4. 2018.)

<https://faktograf.hr/2018/04/26/grad-nema-niti-planira-pribaviti-dozvole-za-drmanje-po-mestrovicevom-paviljonu/> (pristupljeno 30. srpnja 2024.)

Ana Benačić, *Pala je i Štulićeva tisa, jer gradske vlasti tvrde da su stabla previše narasla* (12. 5. 2018.)

<https://faktograf.hr/2018/05/12/pala-je-i-stuliceva-tisa-je-gradske-vlasti-tvrde-da-su-stabla-previsse-narasla/> (pristupljeno 30. srpnja 2024.)

TrisComHr, *Magnolija je vraćena: ‘Ne ponovilo se! Izadite na izbore!’* (18. 3. 2021.)

<https://tris.com.hr/2021/03/magnolija-je-vracena-ne-ponovilo-se-izadite-na-izbore/> (pristupljeno 30. srpnja 2024.)

Barbara Vujanović, *Povijest preuređenja i preuzimanja Meštrovićeva paviljona i okolnoga prostora – od džungle do Instagrama*, u: Kvartal, XVIII, 3-4 (2021.), 4-15.

<https://hrcak.srce.hr/274518> (pristupljeno 2. rujna 2024.)

7.

OVLAŠTENJA I
BIOGRAFIJE

6.1. Rješenje o dopuštenju za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara – dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Klasa: UP/I-612-08/18-03/0367
Urbroj: 532-04-01-01-01/6-19-10
Zagreb, 11. veljače 2019.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu dr. sc. Katarine Horvat Levaj, znanstvene savjetnice u trajnom zvanju iz Zagreba, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine br. 69/99, 51/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17 i 90/18) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuje se da je **dr. sc. Katarina Horvat Levaj iz Zagreba**, OIB: 99892584662, stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz članka 2. stavka 1. točke 5. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.
2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.
3. Po izvršnosti ovoga Rješenja, osoba iz točke 1. ovoga Rješenja, upisat će se u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **3130**.

Obrazloženje

Dr. sc. Katarina Horvat Levaj, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju, podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za izdavanje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara prema Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18).

Navedenom zahtjevu priložene su preslike diplome profesora povijesti umjetnosti i arheologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu od 5. ožujka 1982. i doktorata Sveučilišta u Zagrebu od 1. prosinca 1995., popis obavljenih poslova na kulturnim dobrima te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. citiranog Pravilnika. Sukladno članku 10. stavku 1. i 2. citiranog Pravilnika, u postupku izdavanja dopuštenja, zatraženo je stručno mišljenje nadležnoga tijela.

Stručno je povjerenstvo na temelju priložene dokumentacije i stručnih mišljenja Konzervatorskog odjela u Varaždinu od 19. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Krapini od 8. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Dubrovniku od 6. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Rijeci od 5. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Požegi od 31. listopada 2018. i Konzervatorskog odjela u Osijeku od 29. listopada 2018., a sukladno članku 11. stavku 1. cit. Pravilnika, utvrdilo da postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz čl. 2. st. 1. toč. 5. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika. Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. citiranog Pravilnika, a po izvršnosti ovoga Rješenja, upisat će se dr. sc. Katarina Horvat Levaj u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojemu će se evidentirati za koje je poslove ista dobila dopuštenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

POMOĆNIK MINISTRE

Davor Trupković, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. dr. sc. Katarina Horvat Levaj, Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Pismohrana, ovdje

6.2. Rješenje o dopuštenju za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara – Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh.

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
Klasa: UP/I-612-08/22-03/0148
Urbroj: 532-05-01-01-01/6-22-3
Zagreb, 21. listopada 2022.

Ministarstvo kulture i medija, OIB: 37836302645, rješavajući o zahtjevu Ivane Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba, OIB: 44422476568, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih (Narodne novine broj 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21, 114/2022) i temeljem članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine broj 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

RJEŠENJE

1. Utvrđuje se da je **Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba**, stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz članka 2. stavka 1. točaka 5., 6. i 7. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izradu konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro, arhitektonskog snimka postojećeg stanja nepokretnog kulturnog dobra i idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.
2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture i medija u roku od 8 dana od nastale promjene.
3. Rješenjem Klasa: UP/I-612-08/02-01-1243, Urbroj: 532-10-1/16-02-05 od 30. prosinca 2002. godine, Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba, upisana je u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **193**.

Obrazloženje

Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba podnijela je zahtjev za izdavanje novog dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, sukladno Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Zahtjevu su priložene preslike diplome Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu od 17. lipnja 1996. i rješenja Hrvatske komore arhitekata od 30. rujna 2022. kojim se ukida rješenje kojim je određeno mirovanje članstva te se ponovno uspostavljaju prava i obveze stečene upisom u Imenik ovlaštenih arhitekata pod rednim brojem 2250. Priložen je i popis poslova obavljenih na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera sukladno članku 7. Pravilnika.

Stručno povjerenstvo je na temelju priložene dokumentacije te uvidom u Rješenje Klasa: UP/I-612-08/18-03/0274, Urbroj: 532-04-01-01-01/6-18-6 od 6. srpnja 2018., utvrdilo da sukladno članku 11. stavku 1. navedenog Pravilnika, postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz članka 2. stavka 1. točaka 5., 6. i 7. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro, arhitektonskog snimka postojećeg stanja nepokretnog kulturnog dobra te idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture i medija izdalo dopuštenje, sukladno točki 1. ovoga Rješenja, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture i medija izdalo dopuštenje, sukladno točki 1. ovoga Rješenja, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture i medija u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

RAVNATELJ

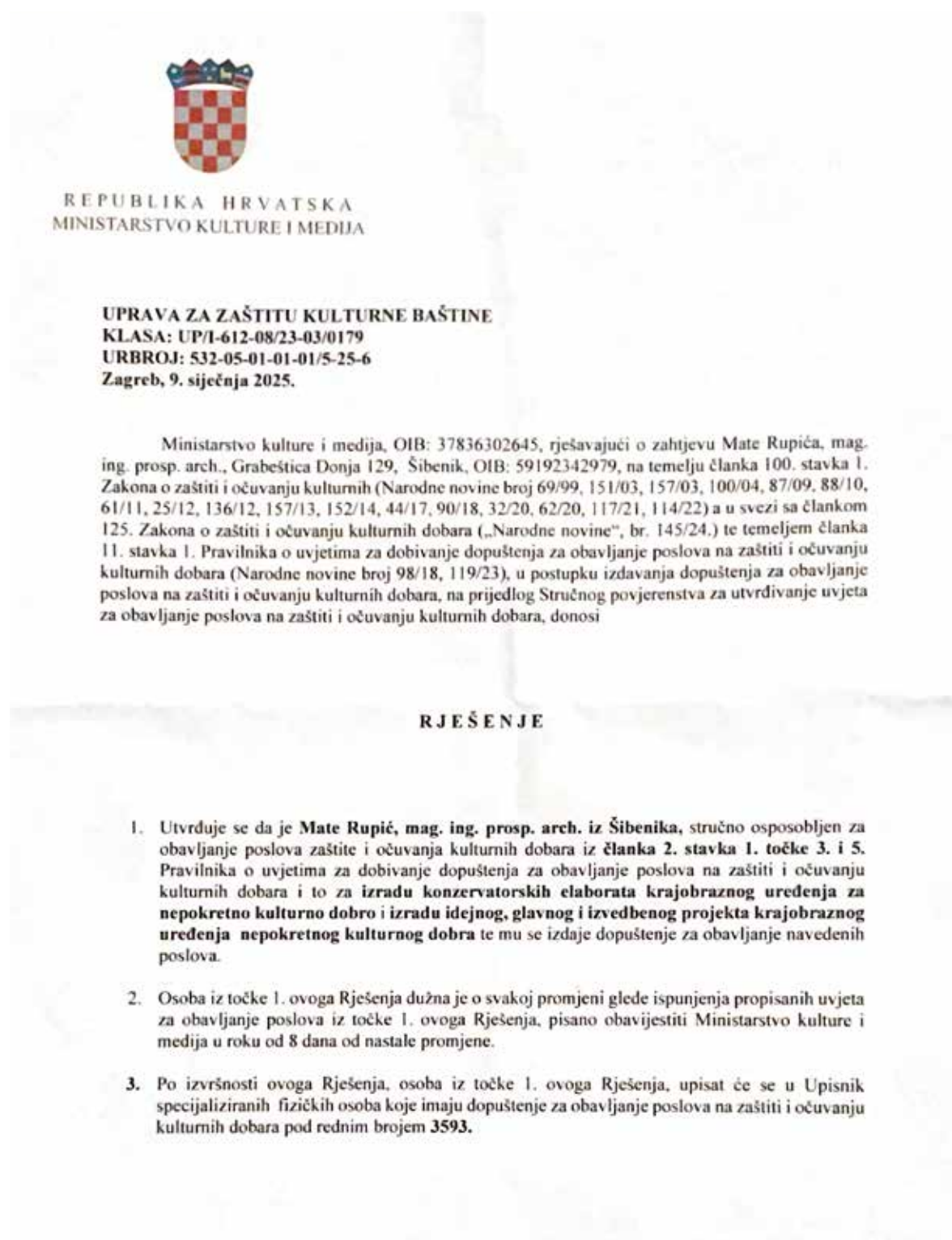

Tomislav Petrinec, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. Ivana Haničar Buljan, d.i.a., Tihomila Vidošića 2, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjel Ministarstva kulture i medija, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Spis predmeta, ovdje

6.3. Rješenje o dopuštenju za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara - Mate Rupić, mag. ing. prosp. arch.

6.4. Biografija s popisom referenci – Mate Rupić, mag. ing. prosp. arch.

Mate Rupić rođen je 1991. u Šibeniku. Godine 2016. završava studij Krajobrazne arhitekture na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na temu revitalizacije šibenskog fortifikacijskog sustava. U vrijeme studija organizira studentske radionice i vodi Udrugu studenata krajobrazne arhitekture (USKA). Od 2013. sudjeluje na projektima participativnih radionica *Design&Build* sa Sveučilištem Washington iz Seattlea (SAD), kao suvoditelj projekata u Rijeci, Zagrebu, Rovinju, na otoku Rabu, u Dals Langedu (Švedska), na otoku Traena (Norveška) i u Perugii (Italija). Nakon trogodišnjega iskustva u arhitektonskom uredu u Zagrebu, samozapošljava se kao krajobrazni arhitekt. U radu se bavi javnim projektima, društvenim prostorima i zajedničkim

pejzažima. Projekti na kojima radi često uključuju rekonstrukcije i obnove zaštićenih kulturnih dobara, na kojima surađuje s renomiranim stručnjacima, poput arhitekta Emila Jurcana. Jedan je od osnivača platforme *Krajobrazovanje*, koja gradi prostor za stručni dijalog i kritiku u krajobraznoj arhitekturi, u sklopu koje snima *podcast* i formira popis stručne literature.

Popis referenci (elaborati, studije i projekti za radove na kulturnim dobrima):

- Konzervatorsko-restauratorski elaborat – Spomen-park Šubićevac (suradnja s Emilom Jurcanom, d.i.a. i dr. sc. Sanjom Horvatinčić)
- Idejno rješenje Parka skulptura Željezare Sisak (suradnja sa Stankom Stergaršekom, d.i.a.)
- Idejno rješenje revitalizacije Perivoja Viktorovac, Sisak (suradnja sa Stankom Stergaršekom, d.i.a.)

- Glavni projekt – Krajobrazno uređenje, revitalizacija Tvrdave sv. Ivana u Šibeniku (samostalno)
- Idejno rješenje i Glavni projekt – Sanacija padine u podtvrđavskom dijelu Tvrdave sv. Mihovila u Šibeniku (samostalno)
- Glavni projekt održavanja – Restauracija obalne bitnice Giaccon na Brijunima (suradnja s Emilom Jurcanom, d.i.a.)
- Idejno rješenje i Glavni projekt krajobrazne arhitekture – Obnova Vile Kupelwieser na Brijunima (suradnja s Emilom Jurcanom, d.i.a.)
- Glavni projekt – Uređenje šetnice i okućnica u uvali Sv. Mikula na Malom Brijunu (suradnja s Emilom Jurcanom, d.i.a.)

